

Henkirikokset ja niiden yritykset esitutkin- nassa COVID-19-pandemian aikana vuonna 2020 Helsingissä

Jenna Huttunen

2/2021

TIIVISTELMÄ

Jenna Huttunen: Henkirikokset ja niiden yritykset esitutkinnassa COVID-19-pandemian aikana vuonna 2020 Helsingissä

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Hanke: Hankkeistettu

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Pauliina Potila & Arja Mäkelä

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten henkirikokset ja niiden yritykset jakaantuvat eri konfliktityyppeihin sekä millainen on tyypillinen epäilty tekijä, uhri ja teko koronaviruspandemian aikana vuonna 2020 Helsingissä. Tutkielman tavoitteena on antaa tietoa Helsingin väkivaltarikosyksikön tietojohdoisen poliisitoiminnan tueksi. Toistaiseksi tutkimustietoa koronaviruspandemian aikana tapahtuneista väkivaltarikoksista on todella vähän.

Tutkielma on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja aineisto analysoidaan sisällönanalyysillä. Tutkielman aineistona käytetään 1.1.–20.10.2020 Helsingissä tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja niiden yritysten rikosilmoituselosteita sekä esitutkintapöytäkirjoja. Tutkittavan aineiston kokonaismäärä on 40 tapausta, joista kolmessa saman tapauksen sisällä on kaksi tekoa ja yhdessä samalla teolla on kolme uhria. Tutkimusaineiston 43 tekoa jakaantuvat rikosnimikkeittäin seuraavasti: yksi murha, kaksi murhan yritystä, kaksi tappoa ja 38 tapon yritystä.

Tutkielman aineiston demografisten tekijöiden keskiarvoista muodostuu kuvaus tyypillisestä epäillystä tekijästä, uhrista ja teosta. Koronaviruspandemian aikana vuonna 2020 tyypillinen henkirikoksen tai henkirikoksen yrityksen epäilty tekijä Helsingissä on 18–24-vuotias kantasuomalainen päihäntynyt mies, jolla on rikos- ja huumausainetausta, ja joka on ilmoittanut sosioekonomiseksi asemakseen työntekijän (tosiasiallisesti voi olla työtön tai syrjäytynyt). Tyypillinen uhri on huumausainetaustaa lukuun ottamatta identtinen epäillyn kanssa, uhreilla tiedossa olevaa huumausainetaustaa ei ole. Tyypillisimmin henkirikos tai henkirikoksen yritys tapahtuu viikonloppuiltana yleisellä paikalla ja sen tekee teräaseella uhrille entuudestaan tuntematon tekijä.

Tässä tutkielmassa korostui kolme pääkonfliktiluokkaa: parisuhteeseen liittyvät konfliktit, väkivalta ratkaisuna ongelmaan ja mielenterveyshäiriöt. Uutena luokkana muodostui kunniakulttuurikonfliktiluokka.

Sivumäärä: 37 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Helmikuu 2021

Avainsanat: rikollisuus, väkivaltarikokset, henkirikokset, murha, tappo, motiivi, esitutkinta

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tehtävät	1
1.2 Tutkielman kuvaus ja aineisto.....	1
1.3 Tutkimusmenetelmä	2
2 TAUSTAA	4
2.1 Aikaisemmat tutkimukset.....	4
2.2 Historiakatsaus	5
2.3 Koronavirus (COVID-19) -pandemian aiheuttamat poikkeusolot Suomessa.....	6
3 KONFLIKTITYYPIT	8
3.1 Parisuhteeseen liittyvät konfliktit.....	8
3.1.1 Naiseen kohdistuva mustasukkainen väkivalta.....	8
3.1.2 Naisen uuteen kumppaniin kohdistuva väkivalta	8
3.1.3 Nainen lopettaa itseensä kohdistuvan väkivallan.....	9
3.1.4 Muut parisuhdekonfliktit	9
3.2 Ryyppyporukan sisäiset riidat.....	9
3.3 Väkivalta ratkaisuna ongelmaan.....	10
3.3.1 Kiusattu saa mittansa täyteen	10
3.3.2 Velkaa koskeva riita	10
3.3.3 Kostot.....	10
3.3.4 Alamaailman normien toimeenpano.....	11
3.4 Miesten kunniakiistat	11
3.4.1 Homousepäilyihin liittyvä väkivalta.....	11
3.5 Väkivalta muun rikoksen yhteydessä.....	12
3.6 Mielenterveyshäiriöt.....	12
3.7 Muut konfliktit.....	13
3.8 Uhrin uhkaava käytös tekotilanteessa	13
4 TUTKIMUSTULOKSET	14
4.1 Henkirikoksen tunnuspiirteet Helsingissä 2020	14
4.1.1 Epäilty ja uhri.....	14

4.1.2 Epäilty teko.....	19
4.2 Konfliktityypit Helsingissä 2020	24
5 YHTEENVETO JA POHDINTA	29
5.1 Keskeisimmät tutkimustulokset.....	29
5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	31
5.3 Loppusanat ja jatkotutkimusaiheet	33
LÄHTEET	34
LIITE 1: Koodauskehikko.....	37

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tehtävät

Henkirikoskatsauksen mukaan (Lehti 2020, 52) Suomen henkirikostapausten määrän kehitys on ollut viime vuosikymmenten ajan kokonaisuutena tarkastellen laskeva. Keväällä 2020 tilanne kuitenkin muuttui, kun vakavan väkivaltarikollisuuden määrä kohosi valtakunnallisesti ennätyslukemiin (Tilastokeskus 2020). Koronavirus (COVID-19) -kriisin samanaikainen rantautuminen Suomeen herättää kysymyksiä ilmiöiden vaikutuksista toisiinsa. Helsingin yliopiston tohtorikoulutettava Miikka Vuorelan mukaan kyseessä on poikkeusajan ilmiö, jossa vallitseva kriisi tuottaa rikosaallon. Suomessa ei ole koskaan ennen ollut tällaista rikosaaltoa, joka liittyy väkivallattomaan kriisiin. Yleensä väkivalta kasvaa sodan aikana, mutta ei esimerkiksi talouskriisien aikana. (Kakko ym. YLE 17.6.2020.) Edellä mainittujen ilmiöiden yhtälö toimi pääasiallisena innoittajana tälle tutkielmalle.

Tutkielma tehtiin Helsingin poliisilaitoksen tilaustyönä, minkä vuoksi tarkastelun kohteena ovat Helsingissä kuluva vuoden aikana tapahtuneet murhat, tapot sekä niiden yritykset. Rikosnimikkeet ovat poliisin esitutkintavaiheen mukaisia, ja ne voivat vielä muuttua myöhemmässä käsittelyprosessissa. Tarkasteluajankohdaksi rajattiin tammi–lokakuu 2020. Tutkimusaikataulullisista syistä marras- ja joulukuu jätettiin tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkielman tehtävänä oli selvittää tapausten konfliktityypit ja niiden ilmeneminen koronaviruspandemian aikana Helsingissä. Lisäksi tutkielmassa selvitettiin tekojen sekä niiden tekijöiden ja uhrien demografiset tekijät, ja vertailtiin tuloksia aiempiin vuosiin ja tutkimuksiin. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Miten henkirikokset ja henkirikoksen yritykset jakaantuvat eri konfliktityyppeihin koronaviruspandemian aikana vuonna 2020 Helsingissä?
2. Millainen on tyypillinen henkirikoksen tai henkirikoksen yrityksen epäilty tekijä, uhri ja teko vuonna 2020 Helsingissä?

Tutkielman tavoitteena on antaa tietoa Helsingin väkivaltarikossyöksikön tietojohdoisen poliisitoiminnan tueksi. Poliisilaitoksen oma analyysiyksikkö ei tuota kyseisenlaista syväluotaavaa analyysitietoa, joten selvitys on tarpeellinen. Toistaiseksi tutkimustietoa koronaviruspandemian aikana tapahtuneista väkivaltarikoksista on todella vähän.

1.2 Tutkielman kuvaus ja aineisto

Tutkielman aineistona käytettiin Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden henkirikosten ja niiden yritysten esitutkintapöytäkirjoja sekä Poliisiasiantietojärjestelmä PATJAsta (jäljempänä poliisin rikosilmoitusjärjestelmä) koodattuja demografia- ja entisyystietoja. Aineistoksi valikoituivat vain tapaukset, joiden esitutkinta oli valmistunut ja asia oli edennyt syyttäjälle. Aineistosta jätettiin pois 12 tapausta,

koska niiden esitutkinta oli keskeneräinen, keskeytetty tai päätetty. Tutkittavan aineiston kokonaisuudeksi jäi 40 tapausta, joista kolmessa saman tapauksen sisällä oli kaksi tekoa ja yhdessä samalla teolla oli kolme uhria. Tutkielmassa tarkastellut 43 tekoa jakaantuivat rikosnimikkeittäin seuraavasti: yksi murha, kaksi murhan yritystä, kaksi tappoa ja 38 tapon yritystä.

Tutkielman aineistosta on olennaista huomioida, että rikosnimikkeet ovat poliisin esitutkintavaiheen mukaisia ja ne voivat muuttua jo syyteharkinnan aikana. Tuomioistuin lopulta ratkaisee, onko syytetty syyllistynyt juuri siihen rikokseen, josta syyttäjä on vaatinut hänelle rangaistusta. Näin ollen syyllisyyskysymys ja se, mihin rikosnimikkeeseen tekijä on syyllistynyt, ratkaistaan lopullisesti vasta tuomioistuimessa. Tutkielman aineisto koostuu pääosin yrityksen asteelle jääneistä teoista. Aineistossa esiintyviä osallisia kuvatessa asianomistajasta käytetään termiä *uhri* ja rikoksesta epäillystä termiä *epäilty*.

Tutkimuslupa haettiin Helsingin poliisilaitoksen oikeusyksiköstä tammi-lokakuussa 2020 Helsingissä tapahtuneiden henkirikosten ja niiden yritysten osalta poliisin rikosilmoitusjärjestelmään, josta tarkasteltiin tapausten rikosilmoitusten selosteosia sekä osallisten demografiatekijöitä ja entisyyttä. Janne Kivivuoren (1999, 52) mukaan rikosilmoitusten selosteosista pystyy selvittämään tilanteen vuorovaikutuksellisen yhteyden sekä konfliktin aiheen, mutta ei tekijän motiivia. Motiivin selvittämiseksi käsillä olevaa tutkielmaa varten haettiin Helsingin poliisilaitoksen oikeusyksiköstä tutkimuslupa myös tarkasteltavien tapausten esitutkintapöytäkirjoihin. Niiden kuulustelukertomukset mahdollistavat osallisten näkemysten tulkinnan.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin menetelmällä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali voi olla tässä yhteydessä tarkoitettu dokumentti. Sisällönanalyysi sopii hyvin täysin strukturoimattomankin aineiston analyysiin. Tällä tutkimusmenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi ym. 2018, 117.) Syrjäläinen (1994, 90) on jakanut sisällön analyysin seuraaviin vaiheisiin: tutkijan herkistyminen, aineiston sisäistäminen ja teorisointi, aineiston karkea luokittelu, tutkimustehtävän ja käsitteiden täsmennys, ilmiöiden esiintymistiheyden ja poikkeusten toteaminen, ristiinvaldointi sekä johtopäätökset ja tulkinta.

Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat usein laajoja, joten niiden käsittely sellaisenaan on hankalaa. Litteroitu aineisto vaatii ennen analysointia työstämistä muotoon, joka mahdollistaa analysoinnin. (Kananen 2008, 88.) Näin oli myös tässä tutkielmassa. Analysoitavaa aineistoa oli pelkästään esitutkintapöytäkirjojen ja niiden liitteiden muodossa 5877 sivua. Kanasen (2015, 161) mukaan tutkijan tehtävänä on aineiston avulla ratkaista tutkimusongelma eli laadullisen tutkimuksen tapauksessa saada ymmärrys ja hyvä selitys ilmiöstä. Kerätty aineisto analysoidaan eli selvitetään, mitä ilmiöön liittyvää

nousee esille tulkinnan kautta. Tämä voidaan tehdä pelkästään lukemalla aineistoa useampaan kertaan ja yrittämällä ymmärtää, mitä aineisto viestii.

Esitutkintapöytäkirjojen analysoinnin lisäksi tapauksista ja osallisista poimittiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä demografiset tekijät, ja pelkistettiin materiaali systemaattisella koodaustyöllä anonyymiksi ja helpommin käsiteltäväksi tiedoksi. Pelkistämisen myötä laaja tutkimusaineisto tiivistyi hallittavampaan muotoon; 40 sivuun.

Koodauksen tarkoituksena on saattaa aineisto paremmin työstettävään muotoon, mutta sillä ei saa kuitenkaan vähentää aineiston tiedon laadullista sisältöä. Koodaus ei ole vielä analyysi vaan väli-vaihe, joka mahdollistaa analyysin. Ei ole olemassa yleistä koodaustapaa, sillä se riippuu jokaisesta tutkijasta. Koodausjärjestelmä on jokaisen kirjoittajan oma luomus. Koodauksen jälkeisessä analyysissä pyritään aineistosta löytämään koodauskehikon avulla rakenteita, säännönmukaisuuksia, teemoja ja malleja. Koodaus on eräänlainen kehikko, joka lasketaan aineiston päälle ja jolla voidaan nähdä aineiston sisälle. On olemassa erilaisia koodaustekniikoita, jotka kukin tuottavat omanlaisensa kehikon. (Kananen 2008, 89.)

Tässä tutkielmassa käytettiin kahta koodauskehikkoa, joita oli käytetty myös aiemmissa henkirikosaiheisissa tutkimuksissa. Tämä mahdollisti paremman vertailun. Konfliktien sisällön pelkistämiseen valikoitui Janne Kivivuoren kehittämä konfliktityyppijako sekä demografisten tekijöiden koodaukseen niin sanottu epäilty–uhri–tekomalli (liite 1), jossa selvitettiin kaikista tapauksista samat muuttujatiedot ja kirjattiin ne taulukoiksi. Muuttujatietoja ovat esimerkiksi tekopaikka, -aika ja -väline sekä osallisten tiedot, entisyys ja suhde toisiinsa.

Sisällönanalyysin teorian kannalta on hyvä huomata kerrotuista esimerkeistä, että ne ovat pää- ja alaluokkia. Koska kyse on aineistolähtöisestä analyysistä, esimerkit kuvaavat erään aineistolähtöisen sisällönanalyysin teoreettista mallia. Sille on löydettävissä vaihtoehtoisia malleja ja variaatioita, koska aineistolähtöisyydestä johtuen etukäteen ei voida määrittää, mitä ja minkä tason luokkia aineistosta voidaan muodostaa tai muodostuuko uusia lisäluokkia. Tämä selviää vasta analyysin edetessä. (Tuomi ym. 2018, 127.) Tässä tutkielmassa ilmeni tarve muodostaa uusi konfliktiluokka, joka on kuvattu tarkemmin tutkimustuloksissa.

2 TAUSTAA

2.1 Aikaisemmat tutkimukset

Vuosittain ilmestyvä Henkirikoskatsaus antaa ajankohtaista tietoa henkirikostilanteen valtakunnallisesta ja kansainvälisestä kehityksestä. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (silloiselta nimeltään Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos), Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäministeriön poliisiosasto käynnistivät henkirikosseurannan 1.6.2002. Hankkeen tavoitteena on ollut seurata henkirikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää henkirikosten ehkäisyyn, kansainvälisten sopimusten edellyttämien tiedonkeruuvuoroitteiden toteuttamiseen, rikosten selvittämiseen ja väkivallan syiden perustutkimukseen. (Lehti 2020, 2.)

Tietokantaan on kirjattu perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma) ja tahallisten pahoinpitelyrikosten yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tietokanta ei sisällä tietoja henkirikosten yrityksistä tai muista väkivaltarikoksista. Tiedot on kerätty rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä määrämuotoisella sähköisellä lomakkeella. Ne on kirjattu, kun esitutkinta on saatettu loppuun tai rikoksen ilmitulosta on kulunut yksi vuosi. Käytännössä tietokanta sisältää siten tietoja poliisin tietoon tulleista ja esitutkinnassa todennäköisiksi henkirikoksiksi todetuista tapauksista vuosilta 2002–2019. Tietojen kattavuutta on seurattu poliisiasian tietojärjestelmän (PATJA) avulla. Seurannan pääasiallinen laskentayksikkö on uhri. (Lehti 2020, 2.)

Janne Kivivuori on julkaissut vuonna 1999 tutkimuksen, jonka tarkoituksena on kuvata suomalaisen henkirikollisuuden rakennetta. Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta pääosasta: vuonna 1996 poliisin tietoon tulleista täytetyistä henkirikoksista, vuonna 1996 poliisin tietoon tulleista henkirikosten yrityksistä sekä vuonna 1988 poliisin tietoon tulleista tapoista ja murhista (Kivivuori 1999, 3).

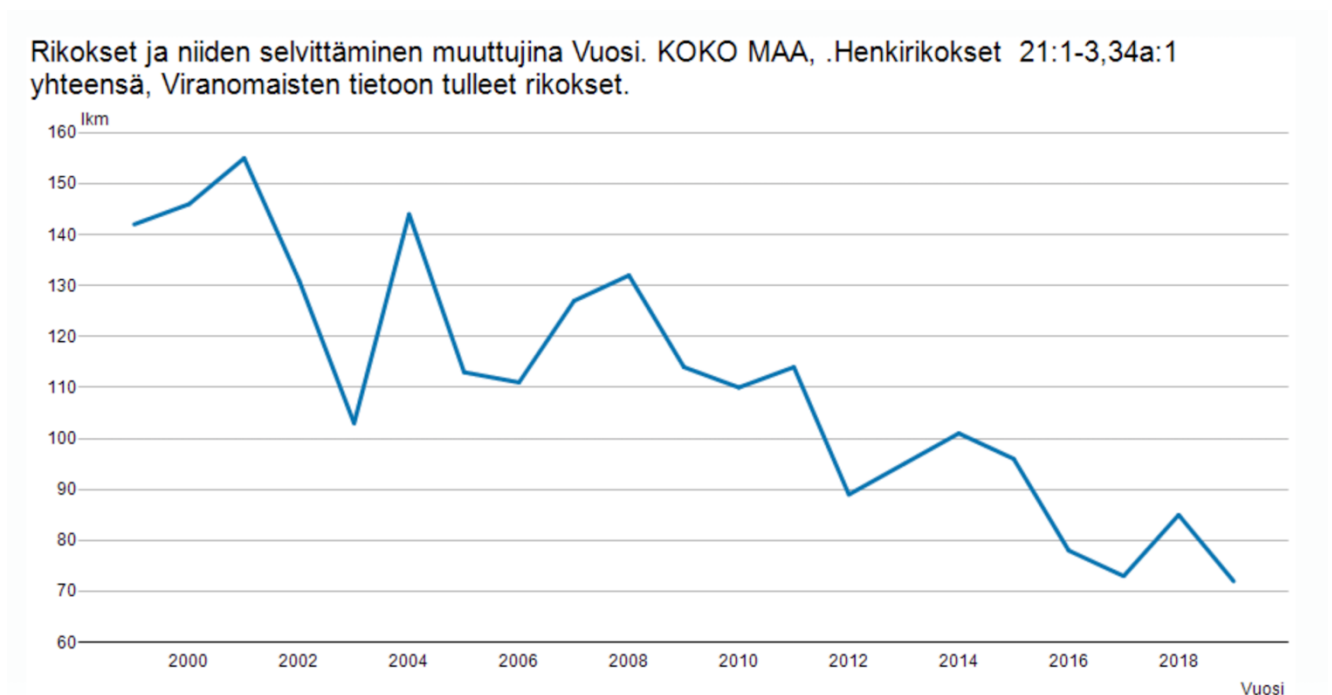
Jari Koski on tehnyt kriminologian tieteenalaan kuuluvan kuvailevan empiirisen tutkimuksen Helsingissä vuosina 2000–2007 tapahtuneiden henkirikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitely ja kuolemantuottamus) konfliktityypeistä. Tutkielman aineiston käsittely perustuu laadulliseen analyysiin ja aineistona on käytetty Helsingissä vuosina 2000–2007 tapahtuneiden henkirikosten esitutkintapöytäkirjoja. Lisäksi Koski on tehnyt vuonna 2004 Poliisiammattikorkeakoulussa henkirikosaiheisen tutkielman. (Koski 2008.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL on aloittanut 1.7.2020 COVID-19-pandemia ja sen vaikutukset alkoholinkulutukseen, rikollisuuteen ja päihdepalveluihin Suomessa -tutkimuksen (THL 2020a), joka on kesken ja sen on määrä valmistua 31.12.2022. THL tuottaa koronaan liittyvää tietoa myös FinSote-kyselytutkimuksella, josta on saatavilla väliaikaisraportteja. Vuoden 2020 lopussa julkaistun tuloraportin (Parikka ym. 2020) tulokset perustuvat Kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen (FinSote) vuoden 2020 koronamoduulaineistoon.

2.2 Historiakatsaus

Suomen henkirikostapausten määrän kehitys on ollut viime vuosikymmeninä kokonaisuutena tarkastellen laskeva (kuvio 1). Kuolemansyytilastojen näyttämä henkirikosten lukumäärä oli vuosina 2012–2018 pienin sitten vuoden 1895, matalampaa asukaslukuun suhteutettua rikollisuustasoa saa etsiä 1700-luvulta (Lehti 2020, 9). Henkirikollisuuden kehitys maassamme oli 2010-luvulla myönteinen. Henkirikosseurannan mukaan vuotuinen henkirikoksissa surmattujen määrä väheni vuosikymmenen mittaan runsaalla kolmellakymmenellä (-27 %). Laskeva trendi tosin taittui vuosikymmenen lopulla, mutta myös vuosina 2018 ja 2019 rikosten määrä ja rikollisuustaso jäivät historiallisen mataliksi. (Lehti 2020, 52.)

Vuonna 2020 tapausmäärät lähtivät yllättäen merkittävään kasvuun. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan tammi-syyskuussa 2020 tapahtuneiden henkirikosten määrä on kasvanut 49 prosenttia ja henkirikosten yritysten määrä 36 prosenttia edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan nähden. Henkirikoksia tuli ilmi 76, mikä on 19 tapausta enemmän kuin vastaavana ajankohtana edellisvuonna. Henkirikoksen yrityksiä tuli ilmi 308, mikä on 82 tapausta enemmän kuin edellisvuonna. (Tilastokeskus 2020.)

Kuvio 1. Henkirikosten määrällinen kehitys Suomessa 2000-luvulla, viranomaisten tietoon tulleet rikokset. (Rikos ja pakkokeinotilasto, Tilastokeskus)

2.3 Koronavirus (COVID-19) -pandemian aiheuttamat poikkeusolot Suomessa

Sosiaali- ja terveysministeriö STM tiedotti kuntia ja sairaanhoitopiirejä koronavirus-tilanteeseen varautumisesta 4.3.2020. Tuolloin Suomessa todettiin ensimmäisiä yksittäisiä koronavirusen (COVID-19) aiheuttamia tautitapauksia. Näistä osa liittyi matkailuun ja osa oli jatkotartuntoja. (STM 2020.) Suomi kohtasi keväällä 2020 muiden maiden mukana tilanteen, jossa tartuntataudin aiheuttava koronavirus alkoi levitä laajasti. Valtioneuvosto teki 16.3.2020 päätöksen siitä, että Suomessa vallitsee poikkeusolot ja päätyi ottamaan valmiuslain käyttöön. Hallitus totesi 15.6.2020, ettei maassa enää vallitse valmiuslain 3 §:ssä tarkoitettuja poikkeusoloja. Valmiuslain tarkoituksena on suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. (Hakala 2020.) Maaliskuun 2020 alkupuoliskoa voidaan pitää koronavirusen Suomeen rantautumisen ajankohtana. Kesän jälkeen koronavirus-tartunnat ovat lähteneet lisääntymään Uudenmaan lisäksi koko maassa, mikä on merkinnyt edelleen erilaisia rajoituksia yhteiskunnassa muun muassa ravintoloiden aukioloaikojen, matkustamisen ja joukkokokoonantumisten rajoittamista sekä etätöiden ja etäpalvelujen lisääntymistä.

Poliisihallitukselta saatujen tietojen mukaan kotihälytystehtävät ovat lisääntyneet koronaviruspandemian aikana. Tänä aikana poliisin tietoon tulleet väkivalta on vähentynyt etenkin yleisillä paikoilla, mutta siirtynyt entistä enemmän niin sanotusti neljän seinän sisälle. Perheväkivaltaan liittyvät hälytystehtävät lisääntyivät tammi-kesäkuussa 2020 noin 12 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Kesällä ja alkusyksystä hälytystehtävät laskivat, mutta kääntyivät jälleen syksyllä nousuun. (Sundelin ym. 2020.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL:n elokuussa 2020 julkaiseman nopean koronavaikutusarvion (Rissasen ym. 2020, 3–4) mukaan haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien arvioitiin kärsivän pandemian vaikutuksista eniten. Lasten ja nuorten tilannetta pidettiin monelta osin huolestuttavana, ja erityisesti lastensuojelun ja erilaisten perhe- ja kasvatusterapioiden tarpeiden arvioitiin kasvavan poikkeustilanteen pitkittyessä. Patoutunutta palveluntarvetta voitiin odottaa koituvan myös siitä, että normaaliin rytmiin kuuluvia terveydentilan seurantoja ja tarkastuksia laiminlyödään pandemian aikana. Muun muassa mielenterveyspotilaiden, yksin asuvien, päihteiden väärinkäyttäjien, maahanmuuttajien ja muidenkin haavoittuvassa asemassa olevien tilanteen arvioitiin huononevan pandemian ja sen rajoitustoimien pitkittyessä. Koronaviruspandemian alkuvaiheen rajoitustoimien laajentamisen ei katsottu merkittävästi vaikuttaneen väestön mielialaan tai kielteisiin tunteisiin. Koronavaikutusarvion mukaan poikkeustilan pitkittyminen kuitenkin lisää negatiivisia tunteita ja siten huonontaa mielialaa sekä väestön psyykkistä kantokykyä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n FinSote-kyselytutkimus on yksi merkittävimmistä aineistoista, joilla päättäjämme eri alueilla voivat seurata suomalaisten hyvinvointia. THL lisäsi tutkimukseen syk-

syllä 2020 osion, jossa selvitetään koronapandemian vaikutuksia arkielämään ja palveluiden käyttöön. Marraskuussa 2020 raportoitujen tulosten (Parikka ym. 2020) mukaan sosiaalisen kanssakäymisen vähentyminen ja yksinäisyyden kokemuksen lisääntyminen näkyy kaikkialla Suomessa. Kuitenkin eniten yksinäisyys on lisääntynyt Helsingissä, missä noin 44 prosenttia FinSote-kyselyn vastaajista kokee yksinäisyyden lisääntyneen. Osuus on selkeästi suurempi kuin koko maassa (32 %).

Vastaavasti etätyön lisääntymisessä on suuret alueelliset erot: helsinkiläisistä etätyötä koronapandemian aikana on lisännyt keskimäärin 74 prosenttia, kun vastaava osuus koko maassa on 48 prosenttia. Tulosten mukaan joka viides 20–74-vuotiaista kokee, että koronaviruspandemia on heikentänyt taloudellista tilannetta vähintään jonkin verran. Muun muassa pääkaupunkiseudulla taloudellisen tilanteen heikentyminen on yleisempää kuin maassa keskimäärin. Vaikutukset lääkärikäynteihin ja arkielämään korostuvat Uudenmaan alueella, jossa koronaviruspandemia on ollut vakavin. (Parikka ym. 2020.)

3 KONFLIKTITYYPIT

Janne Kivivuori on jakanut henkirikokseen johtaneiden konfliktien sisällön kahdeksaan luokkaan; parisuhteeseen liittyvät konfliktit, ryppyporukan sisäiset riidat, väkivalta ratkaisuna ongelmaan, miesten kunniakiistat, väkivalta muun rikoksen yhteydessä, mielenterveyshäiriöt, muut konfliktit sekä uhrin uhkaava käytös tekoilanteessa. Edellä mainituista kolmessa luokassa on myös tarkentavia alaluokkia. Tässä tutkielmassa käytetään Kivivuoren luokittelumenetelmää, jonka sisältö kuvataan seuraavassa.

3.1 Parisuhteeseen liittyvät konfliktit

Kivivuoren mukaan (1999, 67) parisuhteeksi katsotaan tässä suhteet, joiden osapuolet ovat tai ovat olleet keskenään pitkään jatkuneessa seksuaalisessa suhteessa. Näissä teoissa riidan aiheena on lähes aina kysymys suhteen jatkumisesta tai päättymisestä ja toisaalta osapuolten uskollisuudesta. Parisuhteeseen liittyvä väkivaltaisuus on jaettu motiivin osalta karkeasti kahteen luokkaan: mustasukkaisuuteen liittyviin tekoihin sekä tekoihin, jotka on luokiteltu perheriidaksi tarkemman informaation puutteessa. Mustasukkaisuudesta syntyvät henkirikokset voidaan jakaa edelleen kahteen alaluokkaan: tekoihin, joissa väkivalta kohdistuu jätetyn miehen entiseen tai uskottomaan naiseen sekä tekoihin, jossa teon kohteena on naisen uusi tai toinen mies.

3.1.1 Naiseen kohdistuva mustasukkainen väkivalta

Kivivuoren näkemyksen mukaan (1999, 67–69) mustasukkaisuudesta johtuva väkivaltilanne syntyy usein, kun mies tappaa hänet jättäneen tai jättämässä olevan entisen kumppaninsa. Myös pelkkä tieto naisen uskottomuudesta on voinut saattaa miehen raivoon, joka johtaa miehen rajuun väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Tekojen suunnitelmallisuus vaihtelee. Mustasukkainen mies ei aina toimi pikaistuksissaan vaan voi toimia vakaasta harkinnastakin. Joissakin tapauksissa mustasukkaisuuteen liittyy myös vainoharhaisilta vaikuttavia tulkintamalleja.

3.1.2 Naisen uuteen kumppaniin kohdistuva väkivalta

Mustasukkaisuudesta nouseva väkivalta voi suuntautua myös naisen uutta tai toista miestä kohtaan. Tekijän halu tappaa naisensa muut miehet voidaan tulkita miehen tavoitteeksi rajata nainen vain omaan käyttöönsä. (Kivivuori 1999, 69–70.) Kumppaniin tai seksuaaliseen kilpailijaan kohdistuva väkivalta heijastaa sitä, että tunteilla, jotka motivoivat seksuaalisen kontrollin monia erilaisia muotoja, on ollut yksilöiden intentioista riippumaton valintaetu lajinkehityksessä (Daly ym. 1988, 137–140).

Kivivuoren mukaan (1999, 70) miehen pyrkimys kontrolloida naisen seksuaalisuutta voi ääritilanteissa johtaa myös lapseen tai muihin läheisiin kohdistuvan väkivallan uhkaan. Mustasukkaisuus voi liittyä myös lähentely- ja uskottomuustilanteeseen.

3.1.3 Nainen lopettaa itseensä kohdistuvan väkivallan

Joskus väkivallan uhrina pitkään ollut nainen katsoo väkivallan olevan ainoa tie ulos suhteesta (Kivivuori 1999, 71). Tämän konfliktiluokan tapauksissa on Kivivuoren mukaan (eml.) tyypillistä se, että pariskunnalla on ollut jatkuvasti riitoja, joissa mies kiusaa, alistaa, määräilee ja pahoinpitelee kumppaniaan, ja nainen päättää kierteen henkirikosteolla. Näille teoille ominaista on uhrin pitkään jatkunut kokemus kaltoinkohtelusta.

3.1.4 Muut parisuhdekonfliktit

Tämä on niin sanottu kaatoluokka, jonne luokitellaan tapaukset, jotka eivät sovi muihin parisuhdekonfliktiluokkiin sekä tapaukset, jotka liittyvät selkeästi parisuhteeseen, mutta motiivia on hankala eritellä. ”Muun parisuhderiidan” käyttö konfliktityyppinä heijastaa lähinnä aineiston laatua: poliisit eivät ole kertoneet selosteissaan, mitä avio- tai avopuolisoiden tai seurustelevan parin riita koski (Kivivuori 1999, 72).

3.2 Ryyppyporukan sisäiset riidat

Joissakin välienselvittelyissä osapuolet eivät kuitenkaan itsekään tienneet, miksi tappelu syntyi -- ”*No siin ei oikeestaan tarvii ees ihmeempii syitäkään olla, kun on tarpeeks humalassa ja sit jotkuu asiat painaa päässä...*” (Räsänen 1993, viitattu teoksessa Kivivuori 1999, 73). Ryyppyporukan riidan käyttö konfliktityyppinä heijastaa osin muiden parisuhderiitosten tapaan sitä, ettei aineiston laatu salli tarkempaa ja teoreettisesti perustellumpaa erittelyä. Monissa tapauksissa voi olla kyse miehisen maineen puolustamisesta tai mustasukkaisuudesta, mutta koska tarkempaa tietoa ei ole, tapaus luokitellaan ryyppyriidaksi. (Kivivuori 1999, 73–74.)

Rikosilmoituksen selosteosion lisäksi myöskään esitutkintapöytäkirjojen kuulustelukertomukset eivät aina anna tarvittavaa lisätietoa tarkemmasta teon motiivista. Toisinaan teon osalliset eivät itsekään pysty sitä määrittelemään tai muistamaan. Kivivuoren (1999, 74–75) mukaan ryyppyporukoiden sisäiset riidat ovat usein miesten välisiä konflikteja. Selosteissa usein toistuvat ilmaukset ”*tuli riitaa*” tai ”*tuli sanaharkkaa*” eivät välttämättä johdu riidan syyn peittelystä, vaan on mahdollista, ettei kukaan tiedä mistä riita johtui. Oleellimmat erot ryyppyporukan riidan ja kunniakiistan välillä ovat tekopaikka sekä osallisten suhde toisiinsa. Ryyppyporukassa tapahtuneen henkirikoksen paikkana on lähes aina yksityisasunto tai asuntolan soluhuone, ja tyypillisesti saman ryhmän juopottelu on jatkunut pidempään, jopa useampia päiviä. Puolestaan kunniakiistoissa teko tapahtuu miltei aina julkisella paikalla ja sen osapuolet eivät ole ennestään saman primaariryhmän jäseniä.

Ryyppyporukoiden riidoissa on usein kyse siitä, että joku ryhmän jäsen halutaan poistaa sen piiristä, ja kaiken kaikkiaan lähes aina ne liittyvät vähien resurssien jakamiseen. Viinapullon arvo voi olla ryyppyporukoissa suuri. (Kivivuori 1999, 75.)

3.3 Väkivalta ratkaisuna ongelmaan

Tämä konfliktityyppi nojaa Donald Blackin teoriaan, jonka mukaan lähes kaikki rikollisuus on eräänlaista itseapua ja konfliktien ratkaisemista ilman viranomaisen apua. Myös väkivalta, jota modernissa yhteiskunnassa pidetään rikoksena, oli Blackin (1984, 6) mukaan esimodernissa yhteiskunnassa sosiaalisen kontrollin ja itseavun (self-help) normaali muoto. (Kivivuori 1999, 75.)

Kivivuoren mallissa (1999, 75–76) ongelmanratkaisulla tarkoitetaan tässä tekoja, joissa konfliktisuhde on jatkunut pidempään eikä synny siinä lähivuorovaikutustilanteessa, jonka henkirikos päättää. Teoissa kiistalla on oma historiansa, ja joku sen osapuolista haluaa vaikuttaa kiistan ratkaisemiseen väkivaltaisesti. Pidempään jatkunut kiistasuhde voi purkautua väkivallaksi jonkinlaisen mitan täyttymisen kautta, ja siihen voi liittyä suunnitelmallisuutta, mutta ei aina. Erona miesten kunniakiistoihin on se, ettei ongelmien ratkaisuihin liittyvissä teoissa ole välitöntä yleisön painetta vaan päätös kostaa tai pelotella on yritys ratkaista pidempään jatkunut ongelma.

Ongelman ratkaisemiseen liittyvät henkirikokset jakaantuvat karkeasti kolmeen perustyyppiin: tekoihin, joissa kahden miehen välinen kiusaamis- ja hännäämissuhde johtaa väkivaltaan, tekoihin, joissa peritään velkaa ja tekoihin, jotka liittyvät siihen, että rikollisen alamaailman ja elämäntavan edustajat ratkovat omia kiistojaan haluamatta – tai voimatta – turvautua viranomaisten apuun (Kivivuori 1999, 76).

3.3.1 Kiusattu saa mittansa täyteen

Kivivuoren (1999, 76) mukaan parisuhdeongelmien tapaan myös miesten välillä esiintyy pitkäkestoisia hännäämis- ja kiusaamissuhteita, joiden uhri voi nähdä henkirikoksen ainoana tapana päästä ulos tilanteesta. Mitta saattaa tulla täyteen pitkään jatkuneen kiusaamisen lisäksi myös esimerkiksi naapurin metelöinnistä.

3.3.2 Velkaa koskeva riita

Ryppyriidan ja velkaa koskevan riidan välinen ero voi olla vaikeasti tulkittavissa. Kivivuori käyttää mallissaan (1999, 77) perusteena sitä, että jos velka tai vaatimus syntyi ryppäystilanteessa, kyse on ryppyriidasta; jos taas velalla oli pidempi historia ja se otettiin esille ryppäämissuhteudessa, koodataan tapaus velan perinnäksi. Ero alamaailman normien toimeenpanoon ja kostoisiin voi myös olla hiuksenhieno.

3.3.3 Kostot

Yksilön tekemä kosto, jossa hän kostaa itseensä tai sukulaiseensa aiemmin kohdistuneen rikoksen tai hyväksikäytön, on eräänlaista velan perintää. Näissä tapauksissa ei ole kyse välittömästä spon-

taanista kostosta tekotilanteessa, vaan selvästi aiemmin sattuneen loukkauksen hyvittämisestä. Tekijöillä on mielessään eräänlainen kirjanpito, jonka he haluavat teollaan tasapainottaa. (Kivivuori 1999, 78.)

3.3.4 Alamaailman normien toimeenpano

Eräs syy siihen, miksi joku haluaa itse ratkaista ongelman turvautumatta viranomaisten apuun, on se, että kiistellyllä edulla ei ole viranomaisten tarjoamaa lain suojaa. Rikollisten ja muiden alakulttuurien sisäiset konfliktit ovat usein tällaisia. Jos toinen varas pimittää rahat, toinen ei voi tehdä rikosilmoitusta. Siksi rikolliset joutuvat turvautumaan omankädenoikeuteen eli epäviralliseen sosiaaliseen kontrolliin. Itse annetun rangaistuksen nopeus ja varmuus, ja se, että voi itse päättää rangaistuksen ankaruudesta, ovat myös omatoimisuutta puoltavia tekijöitä. (Kivivuori 1999, 79.)

Kivivuoren (1999, 79) mukaan tähän kategoriaan kuuluvat toimeksiannot, ja usein niiden syynä ovat maksamattomat huumevelat. Myös vasikointi eli henkilön ilmiantaminen poliisille on yleinen taustatekijä. Rikollisessa elämäntilanteessa ilmiantamisen sanktiointi on rationaalista toimintaa antaen pelotteen potentiaalisille ilmiantajille ja tapa pitää yllä rikollisille tyypillisiä sosiaalisia normeja. Kivivuori mainitsee tämän alamaailmakategorian yhteydessä myös niin sanotun häjyilyn eli humalaisen miesporukan päätöksen lähteä pelottelemaan joitakuuta ilman mitään varsinaista syytä tai aihetta koston. Kostolle ja pelottelulle yhteistä on väkivaltainen ja epävirallinen sanktiointi, mutta niiden erottaminen toisistaan on hyvin tulkinnallista.

3.4 Miesten kunniakiistat

Yleinen henkirikostyyppi on tilanne, jossa mies puolustaa omaa tai jonkun toisen kunniaa ja käyttää tässä yhteydessä väkivaltaa, tai joutuu itse väkivallan uhriksi. Hyvin usein – lähes aina – tämä tilanne liittyy alkoholin käyttöön ja humalatilaan. Näyttämönä on melkein aina julkinen tila. Tapaus on tyypillisesti baarissa alkanut miehisen kunnian koettelu. Myös erilaisten kioskien ja grillien jonot ja ravintoloiden edustat ovat yleisiä miesten välisten konfrontaatioiden näyttämöitä. Miesten välisissä kasvojen säilyttämiseen liittyvissä kiistoissa on olennaista, että kiistakumppanit ovat suurin piirtein tasavahvoja keskenään. Uhoiluun liittyvät kiistat ilmenevät lähes aina tilanteissa, jossa loukkauksella on todistajia. (Kivivuori 1999, 81–83.)

3.4.1 Homosepäilyihin liittyvä väkivalta

Erikoistapauksen miehen kunniaan liittyvistä henkirikoksista muodostavat teot, joissa mies tappaa häntä lähentelevän miehen. Homouteen liittyvät henkirikokset voidaan jakaa kahteen tyyppiin: niihin, joissa homoseksuaalinen lähentely johtaa väkivaltaiseen reaktioon lähentelyn kohteen taholta, ja niihin, joissa tekijään kohdistettu suullinen homouden epäily johtaa väkivaltaiseen reaktioon. Molemmissa tapauksissa mies suuttuu, koska häntä luullaan homoksi. (Kivivuori 1999, 83.)

Ongelmana näihin tapauksiin liittyvissä homoussyytöksissä on sama kuin huoruussyytöksen merkityksen tulkinnessa: on jossain määrin epäselvää, viitataanko sanalla todelliseen toimintaan vai onko kyseessä yleinen haukkumasana. Homouteen ja homousepäilyihin liittyvien tekojen luokittelu on myös siinä mielessä ongelmallista, että aina ei ole täyttä varmuutta tekijän ja uhrin välisestä suhteesta tai siitä, oliko tekijä täysin tietämätön tilanteen merkityksestä ennen kuin provosoitui tappamaan uhrinsa. Jos kyse olisi homoseksuaalisesta parisuhteesta, teko tulisi luokitella seksuaaliseen suhteeseen liittyvien tekojen kategoriaan. (Kivivuori 1999, 83–84.)

3.5 Väkivalta muun rikoksen yhteydessä

Tähän ryhmään on luettu teot, joissa henkirikoksen välitön konteksti on toinen rikos, jossa päätavoite on jokin muu kuin uhriksi joutuneen henkilön tappaminen, rankaiseminen tai pelottelu. Alamaailman normien toimeenpano ei näin ollen kuulu tähän konfliktityyppiin. Teot jakaantuvat karkeasti jaotellen kahteen ryhmään: ryöstöihin ja murtoihin ja toisaalta tilanteisiin, jossa tekijä pakenee viranomaisia tai yrittää välttää kiinniotta. (Kivivuori 1999, 85.)

Kivivuoren (1999, 85–86) mukaan teon takana on usein päihtynyt pariskunta ja tämän tekoluokan ryöstöihin liittyvät henkirikokset käynnistyvät usein ravintolassa, jossa tekijät odottavat sopivaa uhria tai huomaavat hyvän tilaisuuden. Ryöstöksi kirjataan myös tilanteet, joissa ryppyporukassa joku alkaa yhtäkkiä vaatia rahaa toiselta, ja kun tämä ei anna, vaatija tappaa uhrin. Yleensä tekijä tuntee uhrin edes jollakin tasolla entuudestaan. Ryöstökontekstissa tapahtuvan henkirikoksen uhriksi joutuminen entuudestaan vieraan tekijän toimesta on erittäin harvinaista. Joissakin tapauksissa voi olla vaikeaa arvioida, onko ryöstö henkirikoksen oheisrikos vai päämotiivi. Omaisuuden anastaminen voi joissakin henkirikoksissa olla eräänlainen jälkiajatus: tekijä on tehnyt henkirikoksen ja päättää hyödyntää tilannetta anastamalla omaisuuden.

Myös virkamiehiin virkatoimen yhteydessä kohdistuva väkivalta luokitellaan Kivivuoren mallissa (1999, 86) tähän kategoriaan. Kyseiset konfliktit tapahtuvat usein kiinnioton yhteydessä, kun tekijä edistää pakenemistaan esimerkiksi ampumalla poliisia.

3.6 Mielensterveyshäiriöt

Mielenhäiriön käyttöä henkirikoksen motiiviluokituksissa on kritisoitu. Ajatuksena on, että ryppy- ja perheriitojen tavoin myös mielenhäiriöissä tehtyjen henkirikosten taustalta löytyy useimmiten jokin syy, joka voidaan luokitella tavanomaisiin konfliktityyppisiin. Kivivuoren (1999, 87) mukaan mielenhäiriössä tehdyt teot kohdistuvat usein lähisukulaisiin tai parisuhdekumppaniin, ja eroavat muista konfliktiin johtavista henkirikoksista siinä, ettei uhri juurikaan itse vaikuta konfliktin kehkeytymiseen. Lähes kaikissa Kivivuoren tutkimuksen mielenhäiriöihin liittyvissä henkirikoksissa tekijä oli joko ollut äskettäin hoidossa tai kertonut muille tuhoajatuksistaan.

Kivivuoren (1999, 89) mukaan vainoharhaisuuden erottaminen sosiaaliseen ympäristöön liittyvistä todellisista riskeistä ei ole aina helppoa. Henkeen kohdistuva uhka voi rikollisissa piireissä olla todellinen, mutta yhtä lailla uhan kokemisessa voi olla kyse myös harhoista. Ongelmallisia luokiteltavia ovat sellaiset henkirikokset, joissa tekijä on toiminut päihtyneenä, sillä esimerkiksi huumausaineet voivat aiheuttaa psykoottista vainoharhaisuutta. Mikäli teonkuvauksessa ei ole mainintaa mielenterveysongelmista tai -hoidosta, teko voidaan luokitella ongelmanratkaisuksi.

3.7 Muut konfliktit

Tähän konfliktiluokkaan koodataan henkirikokset, jotka eivät teonkuvauksen puolesta sovi mihinkään muuhun edellä kuvattuun luokkaan. Tällaisia olivat Kivivuoren aineistossa (1999, 89) muun muassa teot, joissa oli itsepuolustuksen tai vahingonlaukauksen piirteitä.

3.8 Uhrin uhkaava käytös tekotilanteessa

Edellä mainituissa konfliktiluokissa on Kivivuoren (1999, 90) näkemyksen mukaan se ongelma, etteivät ne huomioi uhrin osuutta ja toimintaa tekotilanteessa ja teon luokittelu määräytyy pitkälti sen mukaan, viitataan rikosilmoituksen selosteessa uhrin uhkaavaan käytökseen vai ei. Koska kyseessä on mahdollinen rangaistuksen lievennysperuste ja teon nimeämiseen vaikuttava seikka, tulee tietoon suhtautua hyvin lähdekriittisesti.

Yrityksen tasolle jääneiden henkirikosten uhrin saattavat kertoa saaneensa tekijältä tappouhkauksia yrittäen näin konstruoida teon pahoinpitelyn sijasta henkirikoksen yritykseksi. Puolestaan kuolemaan johtaneissa tapauksissa väitteet uhrin uhkaavasta käytöksestä perustuvat tekijän kertomukseen, mikä luo liioittelun riskin. Viittauksia uhrin uhkaavaan käyttäytymiseen ei voi tulkita niin, että näissä tapahtumissa tilanne oli uhrin aiheuttama. Toisaalta niinkään ei voi tulkita, että kaikissa muissa tapauksissa uhri olisi ollut passiivinen ja ”viaton” uhri. Lähes kaikissa tapauksissa tekijän ja uhrin välillä vallitsee sosiaalinen vuorovaikutus ennen tekoa. Monessa tapauksessa uhri olisi voinut välttää tapahtuman irrottautumalla siitä esimerkiksi pakenemalla. (Kivivuori 1999, 90–91.)

4 TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavassa esitellään tämän tutkielman tulokset rikoksesta epäiltyjen (jäljempänä epäilty), asianomistajien (jäljempänä uhri) ja tekojen tunnuspiirteiden sekä konfliktityyppiäottelun osalta. Tarkastelun kohteena ovat Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneet epäillyt henkirikokset ja henkirikoksen yritykset, ja tiedot ovat peräisin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä sekä tapausten esitutkintapöytäkirjoista.

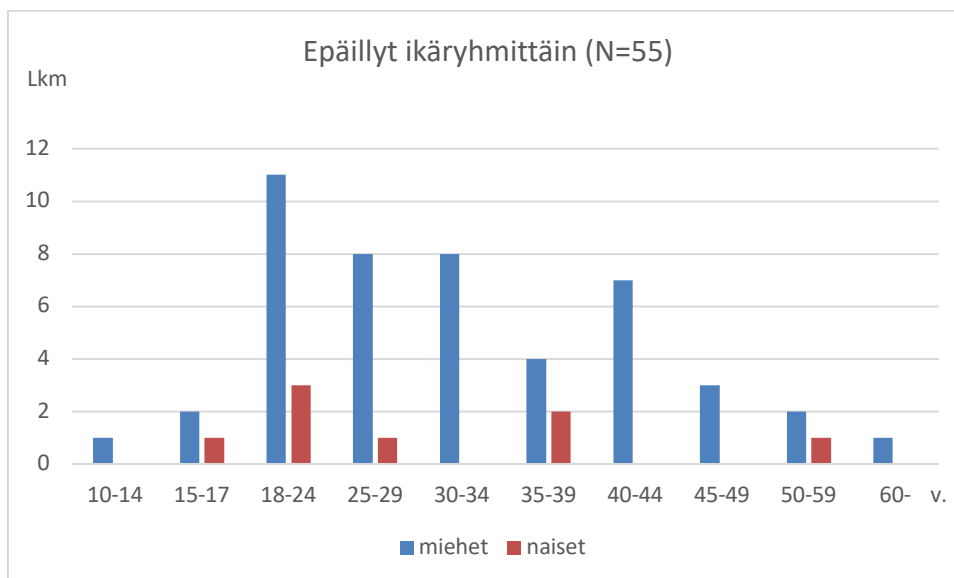
4.1 Henkirikoksen tunnuspiirteet Helsingissä 2020

4.1.1 Epäilty ja uhri

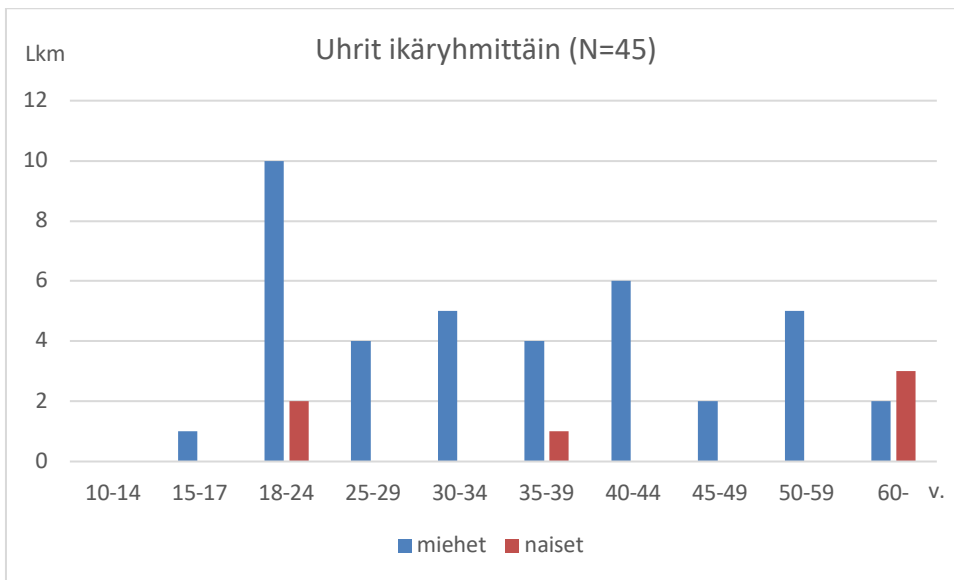
Ikä ja sukupuoli. Epäiltyjen ja uhrien ikä- ja sukupuolijakauma tarkastettiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä. Tarkasteltavissa tapauksissa oli yhteensä 55 epäiltyä, joista 47 (85 %) oli miehiä ja kahdeksan (15 %) naisia (kuvio 2). Sekä mies- että naisepäiltyjä oli eniten 18–24-vuotiaiden ikäluokasta; yhteensä 14 epäiltyä eli yli neljännes kaikista epäillyistä. Heistä miehiä oli 11 ja naisia kolme. Epäiltyjen keski-ikä oli miehillä 32 vuotta ja naisilla 29 vuotta.

Uhreja oli 45, joista 39 (87 %) oli miehiä ja kuusi (13 %) naisia (kuvio 3). Samoin kuin miestekijöitä, myös miesuhreja oli eniten 18–24-vuotiaiden ikäluokassa; kymmenen uhria. Suurimman naisuhrien ikäluokan muodostivat yli 60-vuotiaat naiset, joita oli puolet kaikista naisuhreista eli kolme uhria. Uhrien keski-ikä oli miehillä 36 vuotta ja naisilla 47 vuotta.

Alaikäisiä eli alle 18-vuotiaita oli epäillyistä neljä (7 %). Heistä yksi oli alle 15-vuotias, mistä johtuen hän ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan. Uhreista yksi (2 %) oli alaikäinen.

Kuvio 2. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneista epäillyistä henkirikoksista ja henkirikoksen yrityksistä epäiltyjen tekijöiden ikä- ja sukupuolijakauma (N=55).

Kuvio 3. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten uhrien ikä- ja sukupuolijakauma (N=45).

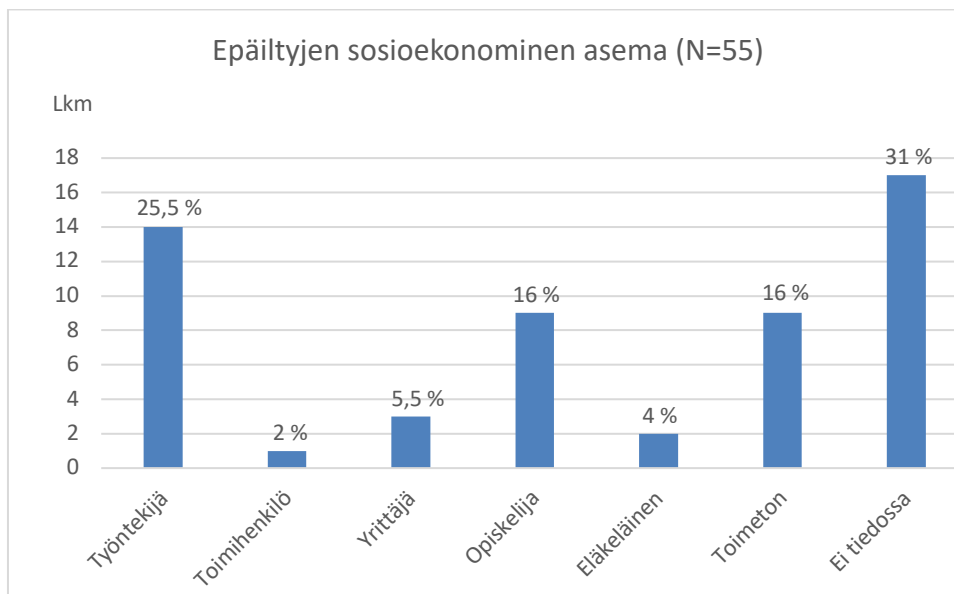
Sirénin ym. (2005, 8–9) mukaan väkivallan kohteeksi joutuminen on vahvasti ikään liittyvä ilmiö: eniten väkivaltaa kokevat nuorimmat ikäluokat. Naisilla väkivaltaa kokeneiden osuus ei kuitenkaan vähene yhtä jyrkästi iän myötä kuin miehillä. Ero väkivallan kohteeksi joutumisen yleisyydessä selittyy väkivaltakokemusten erilaisuudesta. Miesten kohtaama väkivalta on pääosin vapaa-ajanviettoon liittyvää katu- ja ravintolaväkivaltaa, kun taas naisilla väkivaltakokemukset painottuvat enemmän kodeissa tapahtuvaan parisuhdeväkivaltaan.

Sosioekonominen asema. Osallisten jakaantuminen sosioekonomisiin ryhmiin tarkastettiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä. Kuten Koski on pro gradu -tutkielmassaan (2008, 10–11) todennut, rikosilmoitusjärjestelmän tietojen pohjalta tehty tarkastelu rikoksesta epäillyn ammatista kuvaa ensisijaisesti sitä, minkä ammatin edustajaksi epäilty on itsensä ilmoittanut. Tällainen tarkastelu ei mahdollista sen selvittämistä, kuinka moni heistä on ollut tekohetkellä työsuhteessa. Maalarin ammattiin valmistunut henkilö voi ilmoittaa ammatikseen maalarin, vaikka ei olisi valmistumisensa jälkeen tehnyt päiväkään maalarin töitä.

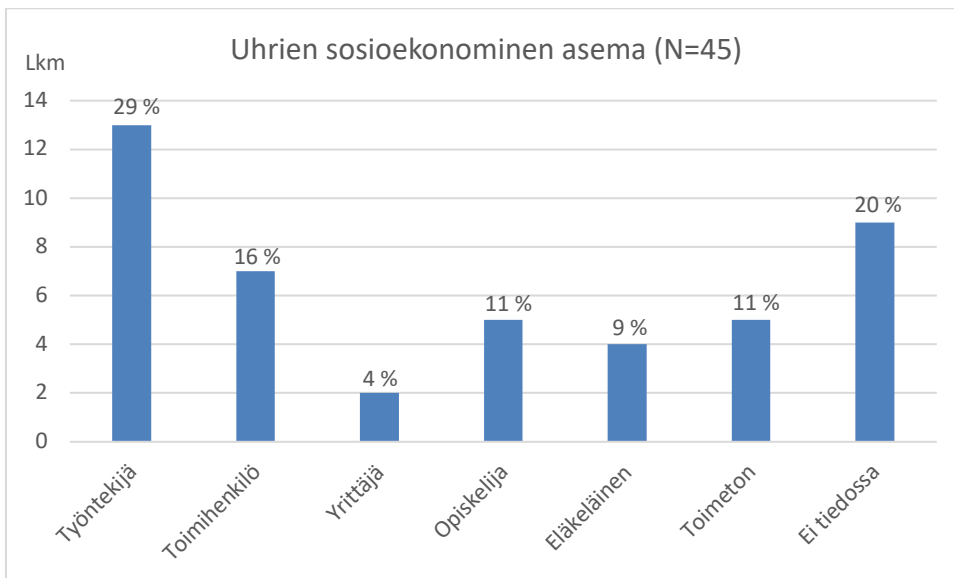
Tässä tutkielmassa joka kolmannen eli 17:n epäillyn sosioekonominen asema ei ollut tiedossa. Kosken kokemuksen (2008, 11) mukaan ammattitieto puuttuu silloin kun henkilö ei ole valmistunut mihinkään ammattiin tai kun tämä kysyttäessä ilmoittaa olevansa työtön. Tieto voi puuttua myös silloin, jos se on unohtunut kysyä. Neljännes epäillyistä (14 kpl) oli asemaltaan työntekijöitä. Ammattinimikkeinä esiintyi lähihoitaja, baarimikko, maalarin, sekatyömies, palveluhenkilö, kuvittaja-artsaani, sairaanhoitaja, rengasasentaja, autonkuljettaja, kiinteistöhuoltomies, sisustaja ja rakennusmies. Opiskelijan ja toimeentulon asemakseen oli ilmoittanut yhteensä 18 epäiltyä (16 %), yhdeksän kumpaistakin. Yrittäjiä oli epäillyistä kolme (5,5 %) ja eläkeläiseksi oli ilmoittautunut kaksi epäiltyä (4 %), joista toinen sairuseläkkeellä. Toimihenkilöihin lukeutui vain yksi projektipäällikkö. (Kuvio 4)

Samoin kuin rikoksesta epäiltyjen, myös uhrien osalta suurimman sosioekonomisen luokan muodostivat työntekijät. Työntekijöitä uhreissa oli 13 (29 %). Heidän ammattinimikkeinään esiintyi järjestyksenvalvoja, autonkuljettaja, sekatyömies, varastomies, kokki, myyjä, levyseppähitsaaja, sähköasentaja, terminaalityöntekijä ja LVI-asentaja. Seitsemän uhria (16 %) kuului toimihenkilöluokkaan ammattinimikkeinään työnjohtaja, projektipäällikkö, asiakaspalvelukoordinaattori, toimitusjohtaja, yhteisöpedagogi, filosofian kandidaatti ja kielenopettaja. Kaksi uhreista (4 %) oli yrittäjiä; toinen heistä taksiryrittäjä. Neljä uhreista (9 %) oli eläkeläisiä, viisi opiskelijoita (11 %) ja niin ikään viisi (11 %) toimeettomia. Yhdeksän uhrin (20 %) asema ei ollut tiedossa. (Kuvio 5)

Sosioekonomisen aseman vaikutuksia rikollisuuteen on selitetty muun muassa sosiaalisella paineella. Robert Mertonin niin sanotun anomiateorian (Merton 1938) mukaan rikollisuutta syntyy, kun kulttuuri asettaa kaikille tavoitteeksi vaurauden, mutta yhteiskunnan sosiaalinen rakenne mahdollistaa tavoitteen saavuttamisen vain harvoille. Tavoitteen ja keinojen välinen ristiriita ilmenee turhautumisena, johon yksilöt etsivät erilaisia ratkaisuja. Paine ikään kuin purkautuu varaventiileistä, kun normaali ulostulotie – vaurauden kerääminen työelämään osallistumalla – on tukossa. Lakien rikkominen on tällainen varaventiili. (Kivivuori 2013, 147.)

Kuvio 4. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneista epäillyistä henkirikoksista ja henkirikoksen yrityksestä epäiltyjen tekijöiden sosioekonominen asema (N=55).

Kuvio 5. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten uhrien sosioekonominen asema (N=45).

Kulttuuriset vähemmistöryhmät. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL 2020b) mukaan kulttuurisia vähemmistöryhmiä ovat maahanmuuttajat, romanit ja saamelaiset. Tässä tutkielmassa esiintyi maahanmuuttajia ja romaneja.

Vähemmistöryhmiin kuuluvia henkilöitä oli epäiltyjen joukossa enemmän kuin uhreissa. Vähemmistöryhmiin kuului 55:stä epäillystä 24 (44 %). Heistä viisi oli romania ja 19 maahanmuuttajaa. Henkilö luokiteltiin maahanmuuttajaksi, mikäli tämän syntymämaa tai kansalaisuus – tai molemmat – olivat jokin muu kuin Suomi. Kahden epäillyn osalta ei ollut tiedossa, kuuluvatko he johonkin vähemmistöryhmään. Tutkielman 45:stä uhrista vähemmistöryhmiin kuului 13 (29 %). Heistä yksi oli romani ja 12 maahanmuuttajaa. Vähemmistöryhmiin kuulumisen selvitetiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmän sekä esitutkintapöytäkirjojen tietojen perusteella.

Päihteiden vaikutus. Alkoholilla on varsinkin Suomessa läheinen yhteys rikoskäyttäytymiseen. Tämä ei koske vain syrjäytyneiden ryyppyorukoissa tapahtuvia henkirikoksia, vaan kaikenlaista väkivaltaa. Kaikista henkirikoksista noin 80 prosenttia tehdään alkoholihumalassa. (Kivivuori 2013, 214.) Rikosilmoitustietojen ehkä suurin puute on se, ettei uhrin päihtymystasosta ole vastaavaa yksiselitteistä numerista tietoa kuin tekijän kohdalla. Mahdollisesti poliisi kirjaa tapausta koskevan selosteen niin pian teon jälkeen, ettei uhrin veren alkoholipitoisuudesta yleensä tehdä merkintää. (Kivivuori 1999, 21.) Lisäksi alkoholipitoisuuden mittaaminen vaatii pakkokeinolain mukaiset perusteet. Tässä tutkielmassa päihtymystieto on peräisin ensisijaisesti poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä ja se päivitettiin esitutkintapöytäkirjan tiedon mukaiseksi, mikäli siitä oli saatavissa tarkempi tieto.

Tekohetken päihtymys oli tiedossa 27:ltä epäillyltä (49 %). Heistä 23 oli päihtyneenä ja neljä ei. Päihtyneistä 23:sta epäillystä 11 toimi alkoholin ja yksi huumeainesten vaikutuksen alaisena. Sekäkäyttäjiä oli 11. Uhreista tekohetken päihtymystieto on tiedossa 18:lta henkilöltä (40 %). Heistä 15 oli

päihtyneenä ja kolme ei. Päihtyneet uhrin olivat pääosin alkoholin vaikutuksen alaisina (12 uhria). Kaksi uhria oli päihtyneenä sekakäytöstä ja yksi huumausaineista.

Alkoholin ja väkivallan yhteys ei suoraan osoita, että niiden välillä on syy-yhteys. Sama taustalla oleva tekijä voi aiheuttaa sekä alkoholinkäyttöä että rikollisuutta. Tällainen tekijä voi olla yksilökohtainen ominaisuus, kuten heikko itsekontrolli, joka ilmenee sekä päihteiden käyttönä että rikosalttiutena. Tästä näkökulmasta alkoholi ei ole rikoskäyttäytymisen syy, vaan yksi osa selittävää ilmiötä. (Kivivuori 2013, 214.)

Kivivuoren (2013, 215) mukaan alkoholinkäytöllä on kuitenkin suora väkivaltariskiä lisäävä vaikutus tekojen välittömässä läheisyydessä. Ensinnäkin alkoholi poistaa estoja madaltaen väkivallan käytön kynnyksiä ja voimistaa kiihtymystiloja, jotka syntyvät reaktioina ulkoisiin ärsykkeisiin. Toiseksi alkoholi vaikeuttaa sosiaalisen tiedon käsittelyä kaventamalla ihmisen huomiokenttää niin, että hän ei pysty käsittelemään rauhoittelevia tai sovittelevia viestejä yhtä hyvin kuin selvänä. Humalatila voi johtaa myös niin kutsuttuun siirtymäaggressioon, jossa esimerkiksi kapakassa loukkauksen kärsinyt mies poistuu paikalta ja kohdistaa aggressionsa puistossa sattumalta kohtaamaansa henkilöön. Osa tuntemattomien tekemistä väkivallanteoista johtunee tällaisista tilanteista. Kolmanneksi alkoholin käytön yhdistää rikoksiin se, että rikosten tekeminen on hermostuttavaa ja rikoksen tekijät käyttävät alkoholia jännityksen poistamiseen.

Alkoholin lisäksi myös muilla päihteillä on osansa väkivaltatapauksissa. Terveystieteiden tutkimuslaitos THL:n jätevesitutkimusten (THL 2020c ja 2020d) mukaan huumausaineiden käyttö lisääntyi lähes koko maassa vuoden 2020 aikana poikkeusoloista huolimatta. Amfetamiinia käytettiin enemmän kuin koskaan aiemmin; kasvua maaliskuun puolivälin jälkeen tuli keskimäärin 15 prosenttia verrattuna edelliseen puoleen vuoden ajanjaksoon. Tilanne notkahti loppukeväästä, mutta jatkoi jälleen kasvuaan kesällä. Viikkoseurannan mukaan Helsingin jätevesipuhdistamolla mitatuissa tuloksissa amfetamiinin osuus kohosi korkeimmaksi huhti- ja heinäkuussa.

Poliisihallituksen poliisitarkastaja Teemu Saukoniemen mukaan (YLE 4.6.2020) korona-ajan matkustusrajoituksilla ei vaikuta olleen suoranaista vaikutusta huumeiden käyttöön. Rajat eivät ole olleet täysin kiinni vaan rahti on kuitenkin kulkenut, minkä lisäksi rikollisilla on puskuria, kuten erilaisia maastokätköjä.

Päihteiden käyttö tuli esiin lukuisissa tässä tutkielmassa tarkastelluissa kuulustelukertomuksissa. Yksi epäilty kertoi koronakesästä seuraavasti: *”Baarissa käyminen on kohdallani lisääntynyt kesän aikana ja kärsin päihdeongelmasta. Alkoholin käyttömäärät ovat kasvaneet ja lisäksi sekakäyttö on lisääntynyt kuluneen kesän aikana. Siihen kuuluu paljon erilaisia lääkkeitä ja huumausaineita. Mitä milloinkin sattuu saamaan”*. Puolestaan yhden epäillyn läheinen arveli teon syyksi seuraavaa: *”Mun mielestä koska hän käyttää huumeita. Hän on kertonut kaikille meidän perheessä, että hän puhuu lintujen kaa ja että enkelit tulee ja puhuu hänelle. - - Kun hän käyttää huumeita, niin hän ei ole enää oma*

itsensä oikeastaan. Sitä ennen, kun hän ei käyttänyt huumeita, niin hän oli tosi hyvä ihminen ja kunnioitti kaikkia.”

Rikosentisyys. Osallisten rikosentisyys tarkastettiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä. Epäillyistä rikosentisyyttä oli 51:llä (93 %) ja huumausainetausta 31:llä (56 %). Väkivaltarikostausta epäillyn roolissa henkirikostekoa edeltävän vuoden aikana oli 22:lla epäillyllä (40 %). Heistä kymmenellä oli vuoden sisään yksi väkivaltateko, kuudella kaksi tekoa, kolmella kolme tekoa ja kolmella viisi tekoa tai enemmän.

Uhreista rikosentisyyttä oli 30:llä (67 %) ja huumausainetausta 19:llä (42 %). Väkivaltarikostausta epäillyn roolissa oli kymmenellä uhrilla (22 %). Heistä kuudella oli yksi väkivaltateko vuoden sisään, kahdella kaksi tekoa, yhdellä neljä tekoa sekä yhdellä viisi tekoa tai enemmän.

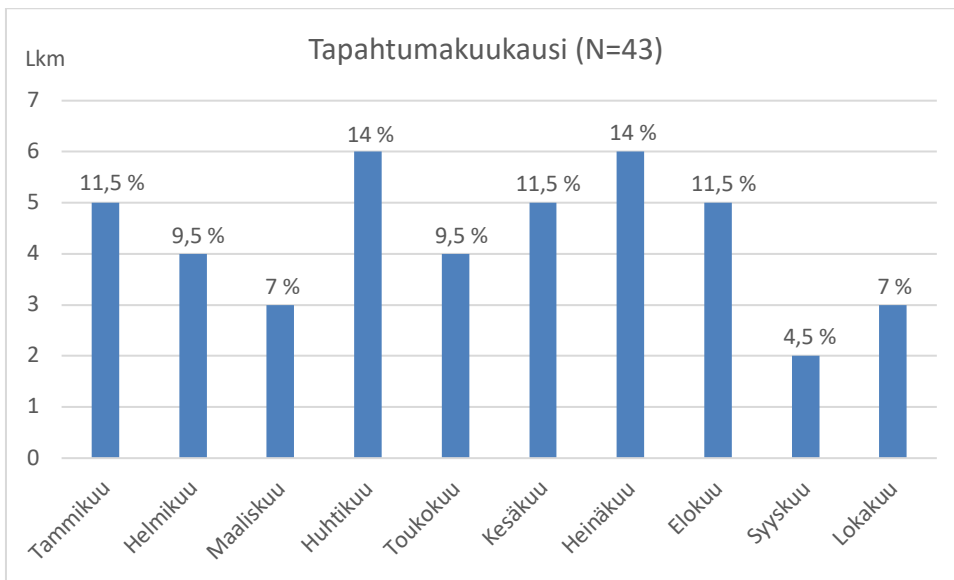
Vamman vaikeusaste. Vamman vaikeusaste on tarkastettu poliisin esitutkintapöytäkirjojen lääkärinlausunnoista. Uhreista 18 (40 %) sai teon yhteydessä hengenvaaralliset tai potentiaalisesti hengenvaaralliset vammat. Lievät tai ei-hengenvaaralliset vammat sai niin ikään 18 uhria (40 %). Lievissä vammatapauksissa useissa oli sellaisia piirteitä, että vammojen lievyydessä oli kyse hyvästä tuurista; jos veitsenisku olisi osunut muutaman senttimetrin sivumpaan, olisi vamma voinut olla kuolettava. Kuusi uhria (13 %) selvisi teosta vammoitta ja kolme uhria (7 %) kuoli saamiinsa vammoihin.

Rangaistus ja teon myöntäminen. Esitutkintapöytäkirjojen kuulustelukertomuksista käyvien tietojen perusteella kaikkiaan 45:stä tässä tutkielmassa tarkastellusta uhrista 33 (73 %) vaatii tekijälle rangaistusta. Kahdeksan (18 %) uhria ei vaadi lainkaan rangaistusta ja yhden uhrin (2 %) vaatimus ei ole tiedossa. Kolme uhria (7 %) kuoli teon yhteydessä.

Epäillyistä viisi (9 %) myönsi teon ja 23 (42 %) myönsi teon osittain. Osittain teon myöntäneet myönsivät tapahtumat, mutta vain itsepuolustuksena tai pelotellakseen ilman tappamistarkoitusta. Epäillyistä 26 (47 %) ei myöntänyt tekoa lainkaan ja yhden epäillyn (2 %) osalta tieto ei ole saatavilla.

4.1.2 Epäilty teko

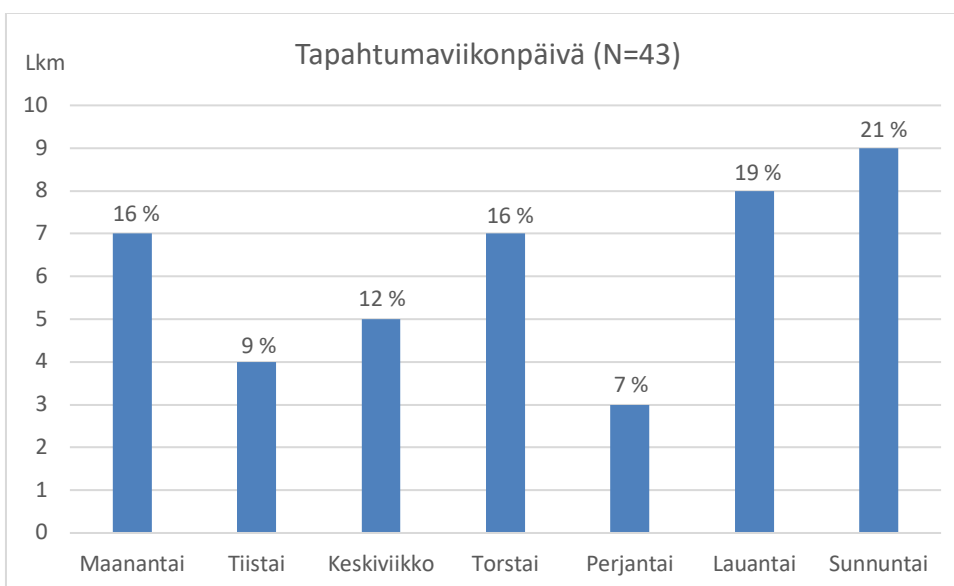
Tapahtuma-aika. Tässä tutkielmassa tarkastelu kohdistui 1.1.–20.10.2020 tapahtuneisiin epäiltyihin henkirikoksiin ja niiden yrityksiin, joten loppuvuosi jäi tutkielmasta pois. Tutkielman tapahtumakuukausista väkivaltaisimmat olivat huhti- ja heinäkuu, joissa molemmissa tapahtui kuusi tekoa (14 %). Myös kesä-, elo- ja tammikuu korostuivat muista kuukausista viidellä (12 %) tapahtuneella väkivaltateolla per kuukausi. (Kuvio 6) Voidaan todeta, että koronaviruksen Suomeen rantautumisen eli maaliskuun alkupuoliskon jälkeen tapausmäärät ovat viiden kuukauden (huhti-elokuun) ajan koholla, mutta putoavat syyskuussa jälleen alkuvuottakin matalammalle tasolle.

Kuvio 6. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten tapahtuma-ajankohta kuukausittain (N=43).

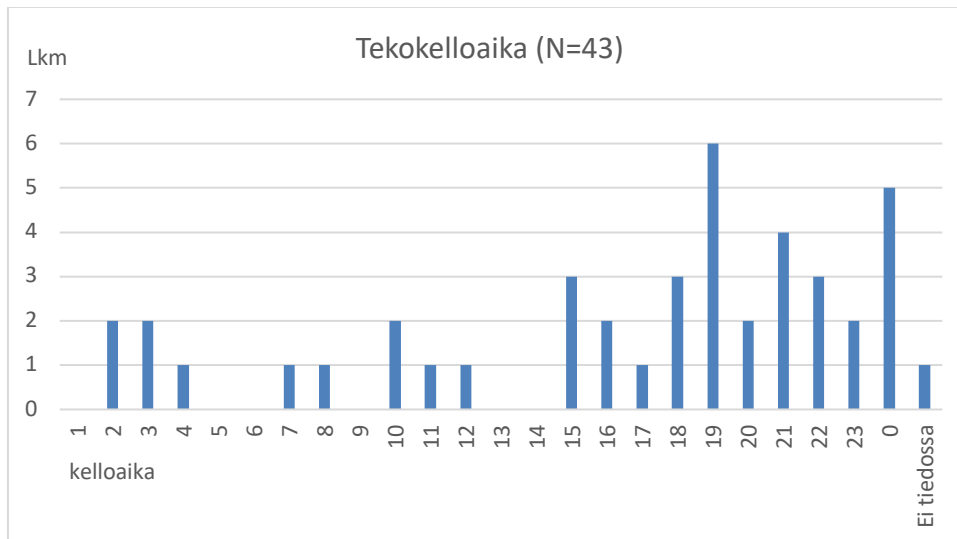
Kivivuoren mukaan (2013, 332–333) rikokset eivät jakaudu satunnaisesti tapahtuma-ajan suhteen. Jos kuolemaan johtava väkivalta jakaantuisi satunnaisesti viikon eri päiville, jokaisena viikonpäivänä pitäisi tapahtua yksi seitsemäsosa eli 14 prosenttia henkirikoksista. Näin ei kuitenkaan ole. Surma- tuista henkilöistä keskimääräistä suurempi osa kohtaa loppunsa viikonlopun koittaessa.

Tämä kaava toteutui myös käsillä olevassa tutkielmassa (kuvio 7). Teot painottuivat selvästi viikonvaihteeseen. Yli puolet, yhteensä 24 tekoa (56 %), tapahtui lauantain, sunnuntain ja maanantain aikana. Näiden lisäksi myös torstain kohdalla oli nousua; 7 tekoa (16 %). Kolmessa tapauksessa rikos-ilmoitusjärjestelmään oli merkitty tekoajaksi kahden päivän aikajänne, jolloin tapahtumapäiväksi merkittiin alkupäivä.

Kuvio 7. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten tapahtuma-ajankohta viikontäivittäin (N=43).

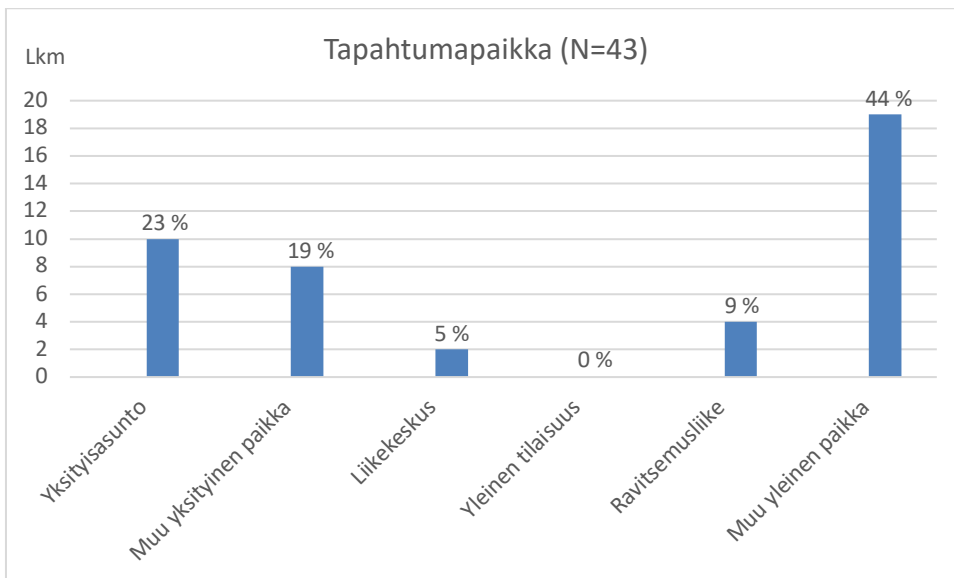
Illan ja aamuyön tunnit ovat vuorokauden vaarallisinta aikaa. Näin on varsinkin nuorten ikäryhmien kohdalla. (Kivivuori 2013, 333.) Tämän tutkielman henkirikoksista ja niiden yrityksistä valtaosa, 31 tekoa (72 %), tapahtui ilta- ja yöaikaan kello 15:00–00:00 välillä. Puolenyön ja kello 15 välillä tapahtui 11 tekoa (26 %). Yhden teon tapahtumakelloaika ei ole tiedossa. (Kuvio 8) Tekoajat on pyöristetty lähimpään täyteen tuntiin. Tapauksista 11:n osalta rikosilmoitusjärjestelmään oli merkitty täsmällisen kelloajan sijaan aikajänne, jolloin kelloajaksi merkittiin aikajänteen aloitusaika.

Kuvio 8. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten tapahtuma-ajankohta kelloajoittain (N=43).

Henkirikosten asettuminen viikolle ja vuorokauden eri aikoihin ilmentää väkivallan sidosta rutiinointeihin. Väkivaltaisten konfliktien riski on koholla silloin, kun ihmiset viettävät vapaa-aikaa alkoholinkäytön merkeissä. Siksi myös henkirikokset keskittyvät tyypillisiin alkoholinkäyttöaikoihin. (Kivivuori 2013, 334.)

Tapahtumapaikka. Tutkielmassa tarkasteltiin 43:ää henkirikosta tai henkirikoksen yritystä. Tutkittavia rikostapauksia on 40, joista kolmessa sama tapaus sisälsi samalla tapahtumapaikalla kaksi tekoa. Teoista suurin osa, 19 tekoa (44 %) tapahtui muulla yleisellä paikalla, joita olivat ajorata, kävelykatu, kirjasto, pysäköintihalli, ulko- tai ulkoilualaue, puisto, tori, ravintolan edusta sekä metro- tai rautatieasema. Toiseksi eniten, kymmenen tekoa (23 %), tapahtui yksityisasunnossa; kuusi uhrin kotona, kolme epäillyn kotona ja yksi sivullisen asunnossa. Kahdeksan tekoa (19 %) tehtiin muulla yksityisellä paikalla; uhrin työpaikalla, kerhotilassa, hotellihuoneessa, autossa tai kerrostalon porraskäytävässä. Porraskäytävään merkityistä teoista kaksi oli sellaisia, joissa uhri oli asunnon sisällä, mutta epäilty tai epäillyt toimivat porraskäytävän puolelta. Ravintolan sisällä tehtiin neljä tekoa (9 %) ja liikekeskuksessa kaksi (5 %). Molemmat liikekeskukseen luokitellut teot tapahtuivat liikekeskuksen piha-alueella. (Kuvio 9)

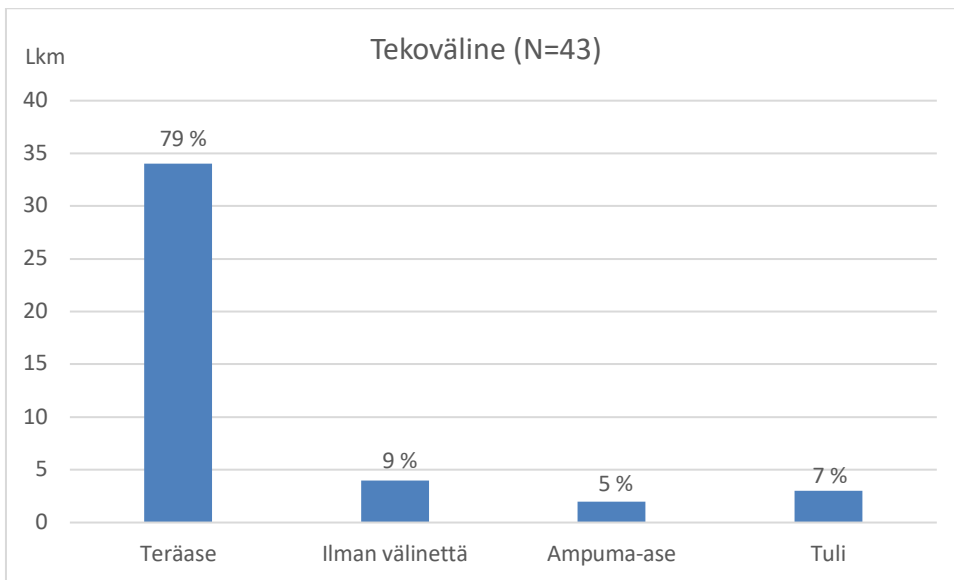

Kuvio 9. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten tapahtumapaikka (N=43).

Tutkimuksessa tarkasteltujen tapausten tapahtumapaikat olivat keskimäärin 40 kilometrin päässä uhrin kotoa. Laskukaavassa oli mukana 42:n uhrin kotiosoite. Epäiltyjen kotoa tapahtumapaikat olivat keskimäärin 27 kilometrin päässä. Laskuissa oli mukana 48:n epäillyn kotiosoite. Kolmen uhrin ja viiden epäillyn kotiosoitetta ei huomioitu, koska osoitteeksi oli merkitty Poste restante, ulkomaat tai osoite ei ollut lainkaan tiedossa. Osallisten kotiosoitteet tarkastettiin poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä.

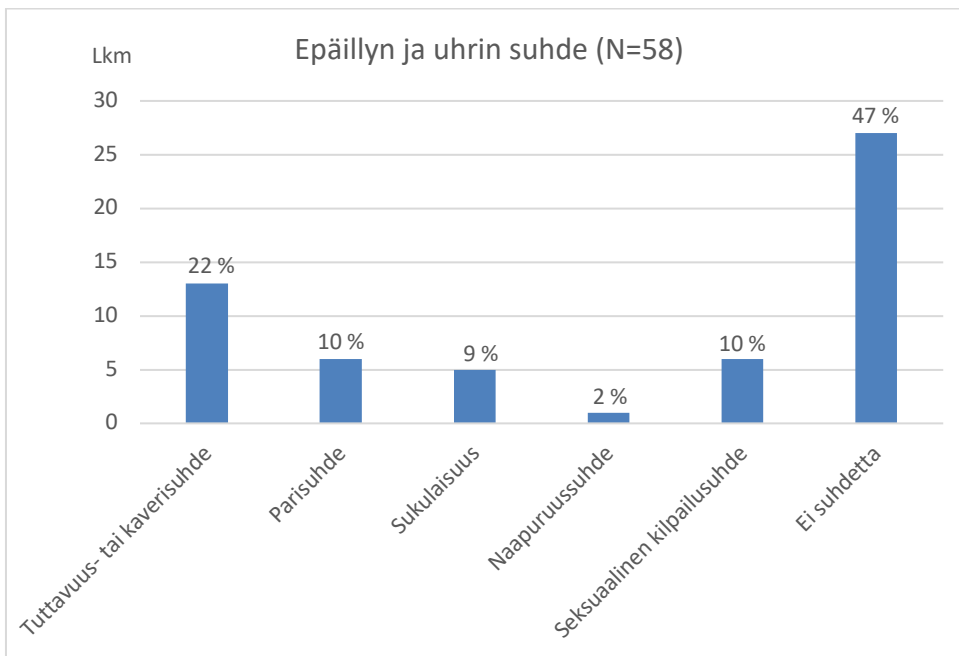
Poliisin kenttäjohtoalueittain luokiteltuna tutkimuksen 43 tekoa jakaantuivat seuraavasti: 19 tekoa (44 %) tapahtui Helsingin itäisellä, 17 (40 %) pohjoisella ja 7 (16 %) eteläisellä kenttäjohtoalueella.

Tekoväline. Tekovälineistä selvästi suosituin oli teräase: sitä käytettiin 34:ssä tapauksessa (79 %). Teräaseiden joukossa oli erilaisia kääntö-, perhos-, matto-, hedelmä-, fileeraus- ja keittiöveitsiä sekä kirves ja sakset. Lisäksi yksi tekovälineistä oli ruuvimeisseli. Veitsen terä oli tapauksissa 7–20 cm pitkä, tyypillisimmin noin 10 cm pituinen. Ilman välinettä eli potkimalla, lyömällä, kuristamalla tai laininlyönnillä toimi neljä epäiltyä (9 %). Ampuma-asetta käytti välineenään kaksi (5 %) ja tahallaan syytettyä tulta kolme (7 %) epäiltyä. (Kuvio 10)

Kuvio 10. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten tekoväline (N=43).

Uhrin ja epäillyn suhde. Kaikkiaan 58:sta tutkielman uhri–epäiltysuhteesta lähes joka toisessa, 27:ssä (47 %), uhri ja epäilty eivät tunteneet toisiaan. Kolmessatoista tapauksessa (22 %) uhri ja epäilty olivat tuttavvia tai kavereita keskenään. Parisuhteessa oli kuuden tapauksen (10 %) epäilty ja uhri, ja seksuaalisessa kilpailusuhteessa niin ikään kuuden tapauksen (10 %) osapuolet. Viidessä tapauksessa (9 %) suhde perustui sukulaisuuteen ja yhdessä uhri oli epäillyn naapuri (2 %). (Kuvio 11)

Kuvio 11. Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneiden epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten osallisten suhde (N=58).

Oheisrikokset. Tässä tutkielmassa tarkasteltavien epäiltyjen henkirikosten ja henkirikoksen yritysten oheisrikoksina esiintyi eniten seuraavia nimikkeitä: pahoinpityä (17 kpl), huumausaineen käyttökeros (11), huumausainerikos (10), törkeän pahoinpitylön yritys (4), toisen vahingoittamiseen soveltuvan

esineen tai aineen hallussapito (4), lievä ampuma-aserikos (4), ampuma-aserikos (3), törkeä pahoinpitely (3), ryöstö (3) ja tuhotyö (3). Oheisnimikkeiksi poimittiin kaikki tarkasteltavien tapausten yhteydessä ilmenneet rikosnimikkeet riippumatta siitä, ketä kyseisistä teoista epäiltiin.

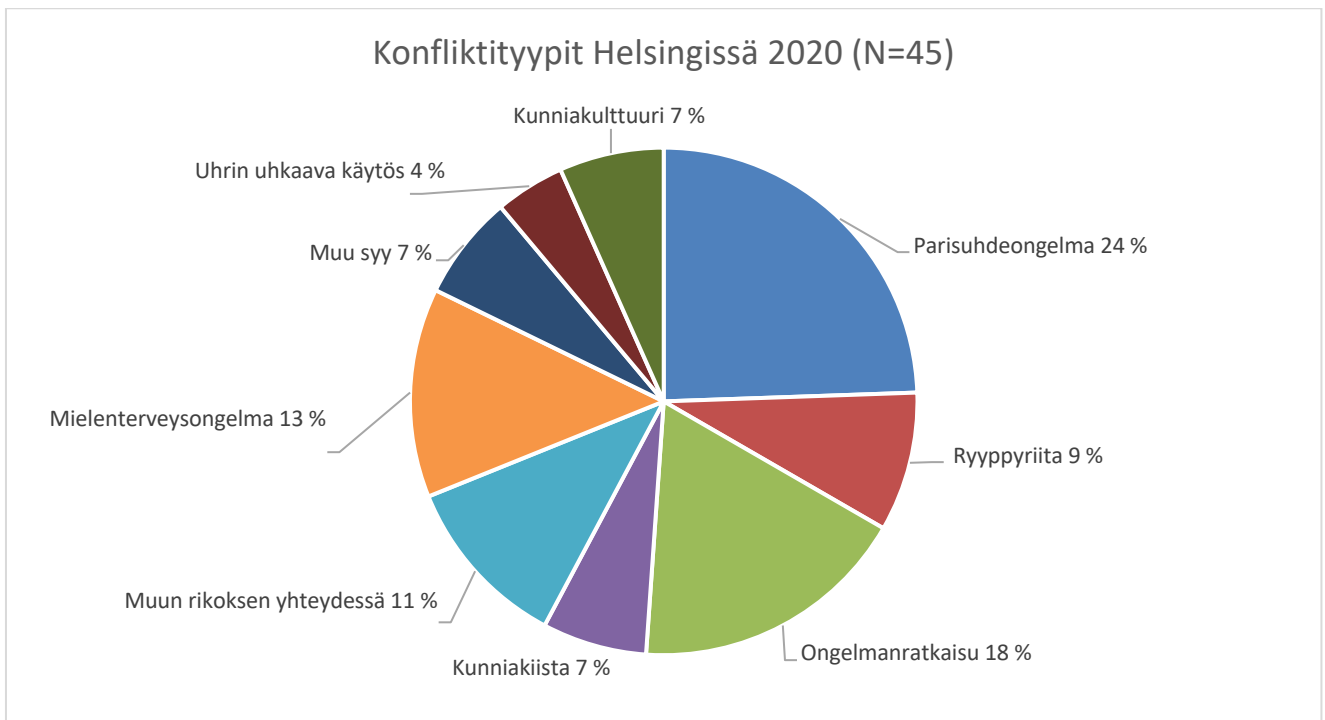
Tyypillinen henkirikoksen tekijä, uhri ja teko. Tutkielman aineiston demografisten tekijöiden keskiarvosta muodostuu kuvaus tyypillisestä epäillystä tekijästä, uhrista ja teosta. Koronaviruspandemian aikaan vuonna 2020 tyypillinen henkirikoksen tai henkirikoksen yrityksen epäilty Helsingissä on 18–24-vuotias kantasuomalainen päihtynyt mies, jolla on rikos- ja huumausainetausta, ja joka on ilmoittanut sosioekonomiseksi asemakseen työntekijän (tosiasiallisesti voi olla työtön tai syrjäytynyt). Tyypillinen uhri on huumausainetaustaa lukuun ottamatta identtinen epäillyn kanssa, uhreilla tiedossa olevaa huumausainetaustaa ei ole. Tyypillisimmin henkirikos tai henkirikoksen yritys tapahtuu viikonloppuiltana yleisellä paikalla ja sen tekee teräaseella uhrille entuudestaan tuntematon henkilö.

4.2 Konfliktityypit Helsingissä 2020

Seuraavassa esitellään tämän tutkielman tapausten jakaantuminen aiemmin esiteltyihin konfliktityypiluokkiin sekä tutkielman aikana muodostuneeseen uuteen kunniakulttuuriluokkaan. Uusi konfliktiluokka avataan tarkemmin jäljempänä. Tarkasteltavia tapauksia oli yhteensä 45. Jaottelu perustuu uhrin pohjaiseen erittelyyn eli yksi henkirikos tai henkirikoksen yritys on aina yksi tapaus. Konfliktiluokittelun pohjana käytettiin esitutkintapöytäkirjoista ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä saatuja tietoja.

Taulukko 12. Konfliktityypit Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneissa epäillyissä henkirikoksissa ja henkirikoksen yrityksissä (N=45).

KONFLIKTITYYPIT HELSINGISSÄ 1.1.–20.10.2020		
	Lkm. (N=45)	%
Parisuhdeongelma	11	24
Ryppyriita	4	9
Ongelmanratkaisu	8	18
Kunniakiista	3	7
Muun rikoksen yhteydessä	5	11
Mielenterveysongelma	6	13
Muu syy	3	7
Uhrin uhkaava käytös	2	4
Kunniakulttuuri	3	7

Kuvio 13. Konfliktityypit Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneissa epäillyissä henkirikoksissa ja henkirikoksen yrityksissä (N=45).

Suurimmaksi konfliktiluokaksi muodostui odotetusti parisuhteeseen liittyvät konfliktit, joita oli tapauksista lähes neljännes (24 %). Toiseksi yleisemmin, lähes joka viidennessä tapauksessa (18 %), kyse oli jonkinlaisesta ongelmanratkaisusta ja kolmanneksi eniten oli mielenterveysongelmia (13 %). Väkivallantekoja muun rikoksen yhteydessä oli 11 prosenttia ja ryppyriitoja 9 prosenttia tapauksista. Vähiten ilmeni kunniakiistoja (7 %), kunniakulttuuritapauksia (7 %), muita konflikteja (7 %) ja uhrin uhkaavaa käytöstä (4 %).

Parisuhteeseen liittyvät konfliktit. Tämän tutkielman 11 parisuhderiitaa jakaantuivat tarkentaviin alaluokkiin niin, että viidessä tapauksessa väkivallanteko kohdistui naisen uuteen kumppaniin ja kuudessa teon syynä oli muu parisuhderiita. Yhtäkään tapausta ei kirjautunut alaluokkiin *Naiseen kohdistuva mustasukkainen väkivalta* tai *Nainen lopettaa itseensä kohdistuneen väkivallan*.

Kaikki uuteen kumppaniin kohdistuneet teot olivat miesten tekemiä ja miehiin kohdistuneita, ikäjakamallaan epäillyt olivat 22–48-vuotiaita ja uhrin 20–40-vuotiaita. Tapauksiin liittyvät naiset kuvailivat epäiltyä eli entistä kumppaniaan seuraavasti: ”Tässä on pitkälti kyse siitä, että hän kokee minun olevan hänen omaisuuttaan ja hän haluaa omia minut” (nainen 1). ”Hän oli vihainen, sanoi että toinen mies tulee hänen kotiinsa, ja olemme vielä naimisissa. - - Olisi pitänyt aavistaa, että hän tekee jotain, sillä hän on äkkipikainen” (nainen 2).

Muita parisuhderiitoja olivat pääosin tilanteet, joissa ei ollut kyse mustasukkaisuudesta tai naisen alistamisesta vaan molemminpuolisista päihtyneinä käydyistä tappeluista ja pahoinpitelyistä, jotka päättyivät toisen osapuolen tekemään veitseniskuun. Tekijöinä oli sekä miehiä että naisia, iältään 24–40-vuotiaita. Myös uhreissa oli molempia sukupuolia, heidän ikäjakamansa oli 21–69 vuotta. Yhdessä

tapauksessa nainen sytytti ex-miehensä kerrostaloasunnon ulko-oven palamaan, jolloin asunnossa olleet kaksi sivullistakin joutuivat tapon yrityksen uhreiksi. Myös heidät on kirjattu tässä tutkielmassa muu parisuhdekonflikti -luokan uhreiksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL:n kehittämispäällikkö Helena Ewaldsin mukaan (MTV 3.10.2020) lähisuhdeväkivalta on lisääntynyt korona-aikana kansainvälisesti ja myös Suomessa. Hän näkee monia syitä siihen, miksi perheväkivalta voi lisääntyä korona-aikana, kun yhteiskuntaa on suljettu ja ihmiset ovat jääneet etätöihin. Parisuhdeväkivalta on olemukseltaan vallan ja kontrollin käyttöä, ja koronaolosuhteet edesauttavat niiden ilmenemistä kotona, kun sorretti puoliso ei pääse normaalisti liikkumaan ja olemaan kontaktissa muihin. Tämä luo haasteita myös avun saamiseen. Korona-aika on lisännyt ihmisten pahoinvointia, päihde- ja mielenterveysongelmia sekä työttömyyttä tai pelkoa työn menettämisestä, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, että kotona syntyy väkivaltatilanteita tai väkivallan käyttö pahenee.

Rikosentisyyden voidaan katsoa korreloivan lähisuhdeväkivallan kanssa, ainakin miesten osalta. Käsiällä olevan tutkielman kaikista parisuhderiitojen miesepäilyistä 43 prosenttia oli ollut väkivaltarikoksesta epäiltynä edellisen vuoden aikana teosta, naisista ei yksikään.

Väkivalta ratkaisuna ongelmaan. Väkivalta ratkaisuna ongelmaan -luokan tapaukset jakaantuivat tarkentaviin alaluokkiin seuraavasti: kostoja oli yksi, kiusattu saa mittansa täyteen -tapauksia kaksi, velkaa koskevia riitoja kaksi ja alamaailman normien toimeenpanoja kolme. Kostotapauksen motiivi liittyi kulttuuriseen perheen tai suvun maineeseen ja teko oli hyvin suunnitelmallinen. Molemmissa velkaa koskevissa riidoissa oli kyse huumeveloista.

Kiusaustapauksista toisessa kiusaussuhde oli jatkunut vuosia, kun taas toinen oli spontaanimpi, pauhaavaan musiikkiin liittyvä ”kypsyminen”. Epäilty kertoi teostaan näin: *”Haluan korostaa, että tarkoitukseni oli vain uhkailla häntä veitsellä. Talossa on niin huono äänieristys, että meteli oli sietämätön. Minua kaduttaa tämä teko todella. - - Hän ei suostunut hiljentämään musiikkia. - - Sen jälkeen on hämmäri muistikuva, että olisin tökännyt kaksi kertaa veitsellä niskaan. Kuulin kyllä myöhemmin - -, että olin lyönyt viisi kertaa ja voimalla”*. Alamaailman normien toimeenpanoiksi kirjatuissa tapauksissa oli koston ja velanperinnän piirteitä, mutta ne olivat kuitenkin muilta osin selkeästi alamaailmalle tunnusomaisia tekoja. Teot olivat useamman, alamaailmaan kuuluvan henkilön tekemiä ja niissä painottui lainsuojattomuus ja niin sanottu omankädenoikeus.

Mielenterveysongelmat. Mielenterveyshäiriöihin kirjattiin kuusi tapausta, joista neljässä oli kyse päihteidenkäytön aiheuttamasta sekavuustilasta tai vainoharhoista ja yhdessä pahan olon purusta. Tämä tekoluokka oli kaikista haastavin tunnistaa, joten siihen sijoiteltiin tapauksia hyvin harkiten. Mielenterveysongelmien havaitseminen esitutkintapöytäkirjasta on lähes mahdotonta, ellei sitä lääkärin-

lausunnossa tai osallisten kuulustelukertomuksissa erikseen mainita. Tähän luokkaan sijoiteltiin tapaukset, joissa oli edellä kuvatun kaltainen maininta diagnoosista sekä tapaukset, joissa päihteiden ongelmakäyttö on selkeästi vaikuttanut epäillyn psyykeeseen aiheuttamalla harhoja.

Yksi mielenterveysluokkaan sijoitellun tapauksen epäilty kertoi esitutkintavaiheen kuulustelussa seuraavasti: *"Siinä sitten vainoharhaisuuksissani puukolla osuin häntä kaulaan, mistä olen äärimmäisen pahoillani. Kovissa vainoharhoissa ja humalatioissa se tapahtui. Pelonsekaisin tuntein häärin siellä - - vaikka olisi pitänyt lähteä kotiin. Minä olen helvetin pehmeä ihminen, en mikään tappaja, vaan kiltti ihminen."* Toisen tapauksen epäilty kuvaili tapahtumia näin: *"Ne pahoinpitelemäni henkilöt olivat minulle ennalta täysin tuntemattomia. En osaa sanoa tapahtuneen syyksi mitään muuta kuin uhan tunteen. Tiedän, että nauttimani alkoholimäärä sekä lääkkeet saattoivat vaikuttaa minun psyykeeseeni, toimintaani ja harkintakykyyni."* Kolmannen epäillyn läheinen kuvaili epäiltyä seuraavasti: *"Hänellä on diagnosoitu kehittyvä psykoosi ja teinistä asti hänellä on ollut mielialalääkitys. Nyt hänellä on piikityshoito. - - Toivon, ettei hän pääsisä purkamaan omaa oloaan syyttömiin ihmisiin. Mielestäni hän tarvitsee hoitoa"*.

Väkivalta muun rikoksen yhteydessä. Kaikkiaan viisi tutkielman tapauksista luokiteltiin muun rikoksen yhteydessä tehdyiksi; näistä neljä oli ryöstöjä ja yksi kiinnioton yhteydessä tapahtunut järjestystä ylläpitävään henkilöön kohdistunut teko. Kaikki ryöstöt liittyivät huumausaineisiin. Yhdeksästä osallisesta kahdeksalla oli huumausainerikostausta.

Ryppyriita. Ryppyriidoiksi luokiteltiin neljä tapausta, joissa kaikissa pidempään jatkunut saman primaariryhmän päihdeputki päättyi väkivallantekoon. Osalliset siis tunsivat entuudestaan toisensa ja kolmessa tapauksessa itse kuvailivat olevansa kavereita keskenään. Kaikissa tapauksissa kyse oli epäselvästä sanaharkasta tai tappelusta, jonka perimmäinen syy oli jäänyt osallisille itselleenkin jokseenkin epäselväksi. Osassa tapauksista osallisten päät olivat sekaisin alkoholin lisäksi myös muista päihteistä. Epäillylle vaati rangaistusta kahden teon uhrin, yksi ei halunnut kaverilleen mitään seuraamuksia ja yhden uhrin rangaistusvaatimus ei ollut tiedossa.

Muut konfliktit. Muiksi konflikteiksi kirjattiin kolme tapausta. Kahdessa tapauksessa epäilty toimi hyvin spontaanisti äkkipikaistuksissaan. Niistä toisessa väkivallanteon syyksi riitti vahingossa yhteen osuneet käsivarret tuntemattoman kanssa ja siitä kehkeytynyt "kahakka". Toisessa epäilty ja uhri olivat toisilleen entuudestaan tuttuja. Uhri oli ollut nukkumassa, eikä siksi havainnut epäillyn saapumisyritystä asuntoon. Kun uhri viimein heräsi avaamaan oven, epäilty pahoinpiteli tämän miltei hengiltä. Mitään muuta motiivia näille tapauksille ei kuulustelupöytäkirjoista selvinnyt. Yhdessä tapauksessa sekä epäilty että uhri olivat täysin haluttomia selvittämään tapausta, minkä vuoksi kaulaan kohdistuneen veitsellä viiltämisen motiivi jäi niin hämäräksi, ettei tapausta voinut luokitella luotettavasti mihinkään muuhun tekoluokkaan.

Kunniakulttuuri. Kunniakulttuuriluokkaan kirjattiin kaksi maahanmuuttajataustaisten joukkotappeluja sekä yksi maahanmuuttajataustaisten sukuriita, joissa kaikissa yksi osallisista päätti yllättäen iskeä uhriaan veitsellä. Tämän kaltaisille etnisen taustan omaavien henkilöiden tekemille teoille osoittautui tarve muodostaa tässä tutkielmassa oma luokkansa.

Kunniakulttuurien tutkimusta on sovellettu Euroopassa maahanmuuttajanuorten rikollisuuden selittämiseen. Saksalaiset kriminologit ovat osoittaneet (Wilmers ym. 2002, 189–191), että väkivaltamyönteiset miehekkyydynnormit selittävät eräiden maahanmuuttajaryhmien rikoskäyttäytymistä. Analyysissä otettiin huomioon aineelliset olot ja sosiaalinen huono-osaisuus. Kunniakulttuuri jäi yhdeksi rikosalttiuden selittäjäksi, kun muut tekijät oli huomioitu. Myös eri maahanmuuttajaryhmien välillä oli tässä suhteessa eroja. Tutkijat arvioivat, että tämä heijasti ryhmien lähtöalueiden erilaisia kulttuurisia painotuksia. Tärkeä havainto oli, että mieskunniaa korostavien ryhmien väkivalta-alttius oli vertailevassa katsannossa koholla, mutta vastaavasti niiden alttius omaisuusrikoksiin oli muita alempi. Kunniakulttuuri näyttäisi johtavan toisten omaisuuden kunnioittamiseen samalla kun oman, perheen ja suvun kunnian vaaliminen altistaa nuoret miehet väkivaltaisille konflikteille. Varastaminen on kunniatonta, mutta oman ja suvun maineen puolustaminen on sen sijaan kunniallista. Ainakin yhdessä suomalaistutkimuksessa on samaan tapaan havaittu, että maahanmuuttajanuorten väkivaltataso oli koholla, mutta varastamistaso keskimääräistä alemmalla. Toisaalta tämän tyyppisille havainnoille voi olla muitakin syitä kuin alkuperämaasta ”tuotu” kulttuuri, kuten esimerkiksi sopeutumisvaikeudet tulomaassa. (Kivivuori 2013, 266–267.)

Tässä tutkielmassa kunniakulttuuriluokkaan sijoitelluissa tapauksissa yhtenäistä oli se, että epäillyt kantoivat veistä mukanaan ikään kuin normaalivarusteena. Tappeluun ajautuessaan epäilty kaivoi veitsen esille ja käytti sitä epäröimättä. Tapauksista tuli esitutkintapöytäkirjojen perusteella sellainen kuva, että veitsellä tökkääminen oli epäillyille normaaliksi opittu toimintamalli tappelutilanteessa.

Kunniakiista ja uhrin uhkaava käytös tekotilanteessa. Tutkielman aineistossa oli vähiten kunniakiistoja, joiksi luokiteltiin kolme tapausta, sekä uhrin uhkaavasta käytöksestä johtuvia konflikteja, joita oli kaksi. Kunniakiistoista kahdessa oli kyse baaritappelusta ja yhdessä taparikollisten yhteenotosta. Uhrin uhkaava käytös tekotilanteessa -luokkaan merkittiin tapaus, jossa taksinkuljettaja puolustautui hedelmäveitsellä väkivaltaiselta asiakkaaltaan sekä tapaus, jossa henkilö puolustautui iskemällä huumevelkojaansa saksilla selkään.

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

5.1 Keskeisimmät tutkimustulokset

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää epäiltyjen henkirikosten ja niiden yritysten konfliktityypit sekä niiden ilmeneminen koronavirus (COVID-19) -pandemian aikaan vuonna 2020 Helsingissä, sekä selvittää tekojen sekä niiden tekijöiden ja uhrien demografiset tekijät, ja vertailla tuloksia aiempiin vuosiin ja tutkimuksiin. Toistaiseksi tutkimustietoa koronaviruspandemian aikana tapahtuneista väkivaltarikoksista on todella vähän.

Tämän tutkielman tuloksia on verrattu Martti Lehden Henkirikoscatsaukseen sekä Jari Kosken pro gradu -tutkielmaan. Henkirikoscatsauksen tulokset perustuvat valtakunnallisiin, vuosien 2010–2018 vuoden aikana tapahtuneisiin, kuolemaan johtaneisiin henkirikoksiin ja Kosken tutkimustulokset Helsingissä vuosien 2000–2007 aikana tapahtuneisiin, kuolemaan johtaneisiin henkirikoksiin. Tässä tutkielmassa tarkastellut tapaukset ovat pääosin epäiltyjä henkirikoksen yrityksiä ja tarkasteluajankohta on merkittävästi lyhyempi (1.1.–20.10.2020). Luonnollisesti otosjoukko on suurempi pidemmän tarkasteluvälin tutkimuksissa: Kosken tutkielmassa 94 ja Lehden katsauksessa 802, kun taas tämän tutkielman otosjoukon koko on 45 tapausta.

Tyypillinen henkirikoksesta epäilty tekijä, uhri ja teko. Tutkielman aineiston demografisten tekijöiden keskiarvosta muodostuu kuvaus tyypillisestä epäillystä tekijästä, uhrista ja teosta. Koronaviruspandemian aikaan vuonna 2020 tyypillinen henkirikoksen tai henkirikoksen yrityksen epäilty Helsingissä on 18–24-vuotias kantasuomalainen päihtynyt mies, jolla on rikos- ja huumausainetausta, ja joka on ilmoittanut sosioekonomiseksi asemakseen työntekijän (tosiasiallisesti voi olla työtön tai syrjäytynyt). Tyypillinen uhri on huumausainetaustaa lukuun ottamatta identtinen epäillyn kanssa, uhreilla tiedossa olevaa huumausainetaustaa ei ole. Tyypillisimmin epäilty henkirikos tai henkirikoksen yritys tapahtuu viikonloppuiltana yleisellä paikalla ja sen tekee teräaseella uhrille entuudestaan tuntematon henkilö.

Henkirikoscatsauksen (Lehti 2020, 52) mukaan tyypillinen suomalainen henkirikos on ollut viimeisen vuosikymmenen ajan yksityisasunnossa tehtävä ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useampia aikaisempia väkivaltarikostuomioita. Henkirikoksiin syyllistyvillä on yleensä selvästi rankempi väkivaltarikostausta kuin rikosten uhreilla, ja surmaajat ovat pääsääntöisesti uhrejaan nuorempia. Tekohetkellä osapuolet ovat yleensä 1–3 promillen humalassa, uhrin vahvemmin päihtyneitä kuin rikoksen tekijät.

Vertaillaessa Helsingissä koronaviruspandemian aikaan tapahtuneita tekoja koko Suomen tyypillisiin henkirikostapauksiin, on huomattavissa samansuuntaisia tuloksia tekovälineen ja -ajankohdan sekä

osallisten sukupuolen, rikostaustan ja tekohetken päihtymyksen osalta. Poikkeavaa tuloksissa on tekopaikka sekä osallisten ikäjakauma ja suhde toisiinsa. Koronaviruspandemian aikaan vuonna 2020 Helsingissä nuoret epäilyt kohdistivat tekonsa entuudestaan tuntemattomiin uhreihin ulkona, kun taas aikaisemmin Suomessa teko on yleisesti tapahtunut sisällä ja keski-ikäisten, entuudestaan toisilleen tuttujen osallisten kesken.

Tekopaikkaa koskeva muutos on yllättävä. Poikkeusajan ”pysy kotona” -teeman ja ravintoloiden aukioloaikojen rajoitusten olisi voinut odottaa ohjaavan henkirikostapahtumia enenevissä määrin sisätiloihin, mutta suunta olikin päinvastainen. On mahdollista, että ravintoloiden aukiolorajoituksista johtuen asiakkaat eivät poistuneet koteihinsa porrastetusti vaan aikaisemman sulkemisajankohdan vuoksi suuri ihmismäärä poistui ravintolasta kerralla, ja jäi viettämään aikaa ravintolan ulkopuolelle tai muulle yleiselle paikalle, jolloin konfliktien riski lisääntyi. Kesäajan sääolosuhteet mahdollistivat ajanviettimisen ulkona.

Myös osallisten suhteeseen liittyvä muutos tukee edellä kuvattua. Ajanvietto ulkona on voinut lisätä kohtaamisia tuntemattomien henkilöiden kanssa. Henkirikoskatsauksen (Lehti 2020, 27) mukaan vuosina 2010–2018 pääosa henkirikoksista oli tuttavien, seurustelukumppanin tai perheenjäsenen tekemiä. Tuolloin vain 11 prosenttia naisuhreista ja 16 prosenttia miesuhreista joutui entuudestaan tuntemattoman henkilön surmaamaksi, kun taas koronaviruspandemian aikaan melkein puolessa tapauksista epäilty oli uhrille entuudestaan tuntematon.

Valtaosa tutkielman aineiston osallisista edustaa varsin nuorta ikäjakaumaa: 18–24-vuotiaita. Lisäksi alle 18-vuotiaita oli epäilyistä peräti seitsemän prosenttia ja uhreista kaksi prosenttia. Nuorille on tyyppistä hakeutua omanikäistensä seuraan ja viettää vapaa-aikaa keskenään. Viime aikoina yhteiskunnalliseen keskusteluun noussut huoli nuorten ikäryhmien lisääntyneestä syrjäytymisestä ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä näkyy tämänkin tutkielman aineistossa. Sama ikäluokka korostui sekä epäilyissä että uhreissa, mikä voi viestiä siitä, että nuoret ottavat entistä enemmän yhteen keskenään. Tilanteen ja syiden tarkempi analysointi vaatii lisätutkimusta.

Konfliktityyppien ilmeneminen. Tässä tutkielmassa korostui kolme pääkonfliktiluokkaa: parisuhteeseen liittyvät konfliktit, väkivalta ratkaisuna ongelmaan ja mielenterveyshäiriöt. Uutena luokkana muodostui kunniakulttuurikonfliktiluokka.

Vertailtaessa tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ovat parisuhteeseen liittyvät konfliktit pitäneet paikkansa suurimpana tekoluokkana (kuvio 13). Vuosina 2000–2007 niiden osuus tapauksista on 31 prosenttia (Koski 2008, 25), vuosina 2010–2018 19 prosenttia (Lehti 2020, 26) ja vuonna 2020 24 prosenttia. Toiseksi suurimman tekoluokan muodostavat sekä vuosina 2000–2007 (27 %) että vuosina 2010–2018 (18 %) ryyppyriidat. Suomalainen henkirikollisuus on jo vuosikymmenten ajan ollut tyyppillisesti syrjäytyneiden, alkoholisoituneiden miesten välistä ryyppyrukkaväkivaltaa (Kivivuori 2013,

212). Kuitenkin käsillä olevassa tutkielmassa ryyppyporukan riitojen osuus oli vain 9 prosenttia ja toiseksi suurimman tekoluokan muodostivat ongelmanratkaisuun liittyvät konfliktit.

Vaikka ryyppriitakonfliktiluokan osuus jäi tässä aineistossa suhteellisen pieneksi, ilmeni päihteet (alkoholi, huumausaineet ja huumaavat lääkeaineet) useissa muissakin konfliktiluokissa. Päihteiden voi jopa todeta olevan yhteinen nimittävä tekijä kaikissa konfliktiluokissa. Pääosin niissä tapauksissa, joissa epäilty ei ollut päihtynyt, hänellä oli mielenterveysongelmia. Osassa teoista läsnä olivat sekä päihteet että mielenterveysongelmat.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL:n nopean koronavaikutusarvion (Rissanen ym. 2020, 3–4) mukaan päihteiden ongelmakäytön on arvioitu lisääntyneen koronaviruspandemian aikana ja terveydenhuollon peruspalveluiden, kuten mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuuden heikentyneen tai avun piiriin hakeutumisen vähentyneen tartunnan pelosta johtuen. Tutkielmassa ilmeni mielenkiintoinen päihteisiin liittyvä seikka se, että tarkastelluista teoista suurin osa tapahtui huhti- ja heinäkuussa, ja samat kuukaudet korostuivat Helsingin jätevesipuhdistamolla mitatuissa amfetamiinipitoisuustutkimuksissa.

Tämän tutkielman aineistosta muodostui omana konfliktiluokkana kunniakulttuuriluokka. Tämä konfliktiluokka luotiin siitä syystä, että aineistossa oli selvästi sellaisia maahanmuuttajien konflikteja, joissa oli keskenään yhteneväisiä tunnuspiirteitä ja ne eivät sopineet mihinkään muuhun luokkaan. Tunnusomaista tämän konfliktiluokan tapauksille oli, että osalliset kantoivat teräasetta mukanaan ikään kuin normaalivarusteena. Tappeluun ajautuessaan epäilty kaivoi veitsen esille ja käytti sitä epäroimättä. Tapauksista tuli esitutkintapöytäkirjojen perusteella sellainen kuva, että veitsellä tökkääminen oli epäillylle normaaliksi opittu toimintamalli tappelutilanteessa. Kunniakulttuuriluokka eroaa Miesten kunniakiista -luokasta siten, että kunniakulttuuritapaukset perustuvat etnisen taustan omaavien henkilöiden opittuun toimintamalliin ja kunniakiistoissa on kyse yksittäisen henkilön kasvojen säilyttämisestä.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkastelu eroaa määrällisen tutkimuksen vastaavasta tarkastelusta. Kvantitatiivisen tutkimuksen reliabiliteetti- ja validiteettikäsitteitä ei voida sellaisenaan soveltaa kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Kananen 2015, 352.) Kananen mukaan (2017, 176) kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuustarkastelu sivuaa objektiivisuutta, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkija on paljon vartija. Tutkija päättää, mitä tutkitaan, mitä ja miten aineistoa käytetään, ja miten kerätty aineisto analysoidaan ja tulkitaan.

Metsämuurosen mukaan (2001, 50) laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää huolehtia siitä, ettei tutkijan subjektiiviset ennakkokäsitykset muuta sitä aineistoa, jota on analysoimassa. Tässä tutkimusprosessissa objektiivisuus on varmistettu kirjoittamalla ennakkokäsitykset auki tutkimussuunnitelmavaiheessa.

Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset vastaavat tutkittavaa ilmiötä eli ovat totuudenmukaisia. Totuudellisuuden arvioinnin lähtökohtana on riittävän tarkka dokumentaatio, jotta ulkopuoliset arvioijat voivat tarkistaa koodauksen, ryhmittelyn ja tulkinnan. Kvalitatiivinen tutkimus ei pyri yleistykseen vaan ymmärtämään ilmiötä. (Kananen 2015, 353.) Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittaja voi hakea vahvistusta omille tulkinnoilleen kriteerivaliditeetista, joka pohjautuu muiden tutkijoiden tulosten hyödyntämiseen omien tutkimustulosten tukena (Kananen 2015, 355).

Tämän tutkielman aineisto ei ole otos vaan kokonaisaineisto Helsingissä 1.1.–20.10.2020 tapahtuneista epäillyistä henkirikoksista ja niiden yrityksistä. Aineiston sisäistäminen varmistettiin lukemalla rikosilmoituselosteita ja esitutkintapöytäkirjoja useaan kertaan läpi, minkä jälkeen aineisto pelkistettiin ja luokiteltiin huolellisesti. Luokitteluperusteet pyrittiin avaamaan lukijalle mahdollisimman tarkasti ja tapausten kuvaamiseen käytettiin autenttisia kuulustelukertomuslainauksia. Luokittelu tehtiin valmiin, muissakin tutkimuksissa käytetyn koodauskehikon avulla, eikä tapauksia pakotettu mihinkään luokkaan, mikäli se ei niihin sopinut. Seurauksena tästä kolmea homogeenista tapausta varten luotiin uusi kunniakulttuurikonfliktiluokka ja kolme tapausta luokiteltiin muut konfliktit -luokkaan.

Tutkielman aineistona käytettiin tarkasteltavien tapausten esitutkintapöytäkirjoja sekä poliisin rikosilmoitusjärjestelmästä saatuja tietoja. Luotettavuuden kannalta on huomioitava, että kummankaan aineiston sisällössä ei ole kyse todistetusta tapahtumainkulusta tai aineellisesta totuudesta, vaan väitteistä tai oletuksista. Toinen motiivin luokittelun ongelma on päällekkäisyys. Sama teko voi kehkeytyä ryyppyporukan riidaksi ja koskea kahdenkymppin velkaa (Kivivuori 1999, 52). Joukossa oli muutamia tapauksia, jotka olisivat sopineet motiivin perusteella useampaan konfliktiluokkaan. Ne sijoitettiin parhaiten tekoa kuvaavaan luokkaan ja luokitteluperusteet pyrittiin avaamaan mahdollisimman kuvaavasti tutkimustuloksissa.

Osa poliisin esitutkintapöytäkirjoista oli tehty niin laadukkaasti, että niiden johdanto sisälsi oman kapaleensa teon motiivianalyysistä. Tämä helpotti konfliktityyppiäottelua kyseisten tapausten osalta. Suurimmassa osassa tapauksista teon motiivi oli löydettävissä esitutkintapöytäkirjasta, mutta se täytyi ”etsiä esille” lukemalla kuulustelupöytäkirjoja tarkasti läpi. Kolmessa tapauksessa teon motiivi jäi niin mysteeriseksi, ettei tekoja voinut luotettavasti sijoitella mihinkään varsinaiseen konfliktiluokkaan, mistä syystä ne luokiteltiin muiksi konflikteiksi.

Kunniakulttuurikonfliktiluokka kuvaa hyvin ajan henkeä; Kivivuoren konfliktimalli on luotu 1990-luvulla, jolloin sekä henkirikostilanne että maahanmuuttopolitiikka on ollut erilainen. Menneen ajan hengestä kielivät myös tekoluokkien nimet; nykypäivänä huumausaineiden yleistymisen myötä *päihdeporukka*

voisi olla *ryyppyporukkaa* kuvaavampi termi, ja tekoluokat nimettäisiin todennäköisesti sukupuolineutraalisti. Miesten kunniakiistat olisivat vain kunniakiistoja, ja parisuhderiitojen uhrien ei ajateltaisi aina automaattisesti olevan naisia ja tekijöiden miehiä.

Anonymiteetin varmistamiseksi kaikki tapausten yksilöivät tiedot on muutettu tutkielmassa sellaiseen muotoon, ettei niistä voi tunnistaa henkilöä. Kuulustelukertomuksissa olleet henkilöiden nimet tai henkilökuvaukset muutettiin anonyymeiksi termeiksi, kuten *tekijä*, *henkilö* ja *ihminen*. Lisäksi tutkielman pieni naisotosjoukko, kuusi uhria ja kahdeksan epäiltyä, huomioitiin jättämällä osa tarkentavista tutkimustuloksista mainitsematta. Naisosallisten vähäinen määrä on syytä huomioida myös heistä luoduissa tilastoissa: pienessä otosjoukossa yksi muuttuja voi heilauttaa esimerkiksi keskiarvotulosta merkittävästi.

5.3 Loppusanat ja jatkotutkimusaiheet

Tutkielma oli monivaiheinen projekti sisältäen selkeät työvaiheet: aiheen ideoinnin ja rajauksen, yhteistyöhenkilöiden konsultoinnin, työtapojen suunnittelun ja alan kirjallisuuteen sekä aikaisempiin tutkimuksiin tutustumisen, aineiston keruun ja siihen perehtymisen, pelkistämisen, luokittelun ja analysoinnin sekä itse työn kirjoittamisen. Tutkielman aihe osoittautui mukaansa tempaavaksi ja työskentelytahti aikataulutuksineen sopivaksi. Projekti antoi tekijälleen syvällisempää ymmärrystä vakavasta väkivaltarikollisuudesta sekä harjaannutti projektityöskentely- ja tutkielmantekemistaitoja. Jatkotutkimusaiheina nousivat nuorten väkivaltarikokset sekä kunniakulttuuri.

LÄHTEET

Black, Donald 1984: Crime as Social Control. Teoksessa Donald Black (Ed.): Toward a General Theory of Social Control. Volume 2: Selected Problems. Academic Press, Orlando.

Daly, Martin & Wilson, Margo 1988: Homicide. Aldine de Gruyter, New York.

Ewalds, Helena 2020: Korona-aika näkyy nyt väkivaltana kodeissa – syyskuu on ollut erityisen synkkä: tästä on kyse. Luettavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkelit/korona-aika-nakyy-nyt-vakivaltana-kodeissa-syyskuu-on-ollut-erityisen-synkka-tasta-on-kyse/7942034#gs.p4o3zy>. Luettu 4.1.2021.

Hakala, Kristiina 2020: Valmiuslain käyttöönottoaminen korona-aikana. Eduskunta. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/valmiuslain-kayttoonottaminen-koronavirustilanteessa.aspx. Luettu 5.1.2021.

Kakko, Teemu & Kirsi, Katri 2020: Henkirikokset rajussa kasvussa tänä keväänä, poliisi: ”Ei ole kontrollia, minne veitsen isku päätyy”. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11383347>. Luettu 25.12.2020.

Kananen, Jorma 2008: Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93.

Kananen, Jorma 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas, Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kananen, Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kivivuori, Janne 1999: Suomalainen henkirikos: Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kivivuori, Janne 2013: Rikollisuuden syyt: Uudistettu toinen laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Koski, Jari 2008: Pro gradu -tutkielma: Henkirikosten konfliktityypit Helsingissä 2000–2007. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Lehti, Martti 2020: Henkirikoskatsaus 2020. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Merton, Robert K. 1938: Social Structure and Anomie. American Sociological Review 3:5, 672–682.

Metsämuuronen, Jari 2001: Laadullisen tutkimuksen perusteet: Metodologia -sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.

Parikka, Suvi & Ikonen, Jonna & Koskela, Timo & Hedman, Lilli & Kilpeläinen, Heikki & Aalto, Anna-Mari & Sainio, Päivi & Ilmarinen, Katja & Holm, Marja & Lundqvist, Annamari 2020: Koronan vaikutukset vaihtelevat alueittain – eroja myös ikääntyneillä sekä toimintarajoitteisilla verrattuna muuhun väestöön. Kansallinen FinSote-tutkimuksen ennakkotuloksia syksyllä 2020. Verkkojulkaisu thl.fi/finsote Luettavissa: www.terveytemme.fi/finsote/korona2020/index.html. Luettu 3.1.2021.

Rissanen, Pekka & Parhiala, Kimmo & Kestilä, Laura & Härmä, Vuokko & Honkatukia, Juha & Jormanainen, Vesa 2020: COVID-19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: nopea vaikutusarvio. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139694/URN_ISBN_978-952-343-496-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 29.10.2020.

Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi 2005: Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980-2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Haka-paino Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö STM 2020: Kuntainfo 1/2020. Koronavirustilanteeseen varautuminen kunnissa ja sairaanhoitopiireistä. 4.3.2020. Luettavissa: <https://stm.fi/documents/1271139/21203212/Koronavirustilanteeseen+varautuminen+kunnissa+ja+sairaanhoitopiireissä/647409fb-9c0f-81df-fb54-72ede92bdf79/Koronavirustilanteeseen+varautuminen+kunnissa+ja+sairaanhoitopiireissä.pdf/Koronavirustilanteeseen+varaut>. Luettu 5.1.2021.

Sundelin, Jari & Härmä, Vuokko 2020: Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen. THL:n seurantaraportti, viikot 43-44/2020, 4.11.2020. Poliisin kotihälytykset lisääntyneet koronaepidemian aikana. Luettavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139889/Viikko%2045-2020%20-%20Koronaepidemian%20vaikutukset%20hyvinvointiin%20palveluihin%20ja%20talouteen.pdf?sequence=49&isAllowed=y>. Luettu 5.1.2021.

Suomen Tietotoimisto STT 2020: Amfetamiinia käytettiin keväällä pääkaupunkiseudulla ennätysmäärä – koko maassa huumekeksuja ensimmäistä kertaa enemmän kuin rattijuoppoja. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11384044>. Luettu 4.1.2021.

Syrjäläinen, Eija, 1994: Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari Seppo, 1994: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020a: Tutkimus ja kehittäminen: COVID-19-pandemia ja sen vaikutukset alkoholinkulutukseen, rikollisuuteen ja päihdepalveluihin Suomessa (COVALC). Luettavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/covid-19-pandemia-ja-sen-vaikutukset-alkoholinkulutukseen-rikollisuuteen-ja-paihdepalveluihin-suomessa-covalc>. Luettu 4.1.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020b: Vähemmistöt ja erityisryhmät. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot>. Luettu 22.1.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020c: 27 jätevesipuhdistamon pitkäaikaisseuranta. Luettavissa: <https://thl.fi/documents/10531/2671150/Jätevesitutkimuksen+tulokset+kuvaajina.pdf/df94b2d2-7b55-a3ae-b349-13fe5fc3da34?t=1603207081932>. Luettu 4.1.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2020d: Huumeiden viikkoseuranta Helsingin jätevesipuhdistamolla keväästä alkaen. Luettavissa: https://thl.fi/documents/10531/4362653/huumeseuranta_helsinki.png/1b4b7c57-f1a8-32ff-16ab-ecdf564494e0?t=1603207227933. Luettu 4.1.2021.

Tilastokeskus 2020: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2020, 3.vuosineljännes. Liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys tammi-syyskuussa 2016-2020 (ennakkotieto). Luettavissa: www.stat.fi/til/rpk/2020/03/rpk_2020_03_2020-10-16_tau_001_fi.html. Luettu 25.12.2020.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi: Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvoston COVID19-tiedepaneelin raportti 1.6.2020. COVID-19-kriisin haitallisten vaikutusten ehkäiseminen kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Luettavissa: https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/21411573/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf/b3c837ba-02a1-693b-ccf5-fbdada481c01/VNK_Tiedepaneelin_raportti_200601.pdf. Luettu 29.10.2020.

Wilmers, Nicola & Enzmann, Dirk & Schaefer, Dagmar & Herbers, Karin & Greve, Werner & Wetzels, Peter 2002: Jugendliche in Deutschland zur Jahrtausende: Gefährlich oder gefährdet? Nomos, Baden-Baden.

LIITE 1: KOODAUSKEHIKKO

Tapausnumero:

Rikosnimike:

Oheisrikos/rikkokset:

EPÄILTY

Sukupuoli:

Ikä:

Sosioekonominen asema:

Vähemmistöryhmä:

Rikosentisyys:

Väkivaltarikollisuus vuoden sisään:

Huumausainetausta:

Tekohetken päihtymys:

Myöntääkö teon:

UHRI:

Sukupuoli:

Ikä:

Sosioekonominen asema:

Vähemmistöryhmä:

Rikosentisyys:

Väkivaltarikollisuus vuoden sisään:

Huumausainetausta:

Tekohetken päihtymys:

Vamman vaikeusaste:

Vaatiiko rangaistusta:

TEKO

Tapahtumapaikka (paikka ja kenttäjohtoalue):

Tapahtumapaikan etäisyys rikoksesta epäillyn kotoa ja uhrin kotoa:

Tapahtuma-aika (kuukausi, viikonpäivä, kelloaika):

Tekoväline:

Osallisten suhde toisiinsa:

MOTIIVI

Tekoluokka: